Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 1997–1998

25 600 XIV

Vaststelling van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (XIV) voor het jaar 1998

Nr. 32

VERSLAG VAN EEN WETGEVINGSOVERLEG

Vastgesteld 5 november 1997

De vaste commissie voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij[1] heeft op 3 november 1997 in het kader van het wetgevingsoverleg over het onderdeel Natuurbeleid van de begroting van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij voor 1998 overleg gevoerd met de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij over **het onderdeel Natuurbeleid van de begroting van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij voor 1998**.
Van het overleg brengt de commissie bijgaand stenografisch verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij,
Blauw

De griffier van de vaste commissie voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij,
Van Overbeeke

[1] Samenstelling:
Leden: Van der Linden (CDA), Blauw (VVD), voorzitter, Van der Vlies (SGP), ondervoorzitter, M.M.H. Kamp (VVD), Smits (CDA), Reitsma (CDA), Huys (PvdA), Swildens-Rozendaal (PvdA), Ter Veer (D66), Witteveen-Hevinga (PvdA), Feenstra (PvdA), Aiking-van Wageningen (groep-Nijpels), Woltjer (PvdA), Schuurman (CD), Augusteijn-Esser (D66), Van den Bos (D66), Van Ardenne-van der Hoeven (CDA), Stellingwerf (RPF), Crone (PvdA), M.B. Vos (GroenLinks), Van Waning (D66), Keur (VVD), O.P.G. Vos (VVD), Passtoors (VVD) en Meijer (CDA).
Plv. leden: De Haan (CDA), Te Veldhuis (VVD), Van Middelkoop (GPV), Remkes (VVD), Heeringa (CDA), Biesheuvel (CDA), Van Gijzel (PvdA), Liemburg (PvdA), Hoekema (D66), Verspaget (PvdA), M.M. van der Burg (PvdA), Verkerk (AOV), Dijksma (PvdA), Poppe (SP), Van Walsem (D66), Jorritsma-van Oosten (D66), Gabor (CDA), Leerkes (Unie 55+), Van Zijl (PvdA), Oedayraj Singh Varma (GroenLinks), Doelman-Pel (CDA), Cornielje (VVD), Verbugt (VVD), H.G.J. Kamp (VVD) en Beinema (CDA).

KST25336
ISSN 0921 - 7371
Sdu Uitgevers
's-Gravenhage 1997

Stenografisch verslag van een wetgevingsoverleg van de vaste commissie voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Maandag 3 november 1997

Aanvang 10.15 uur

Voorzitter: Meijer

Aanwezig zijn 7 leden der Kamer, te weten:

Meijer, M.B. Vos, Swildens-Rozendaal, Van der Vlies, Stellingwerf, Passtoors en Augusteijn-Esser,

alsmede de heer Van Aartsen, minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, die vergezeld is van enige ambtenaren van zijn ministerie.

De **voorzitter**: Dames en heren, ik open dit overleg. Ik mag vanmorgen voorzitter zijn bij afwezigheid van de heer Blauw, die zich op het laatste moment wegens ziekte heeft afgemeld. Dat brengt mij echter in de vervelende positie dat ik zowel voorzitter als woordvoerder ben. Ik hoop dat deze dubbelfunctie niet tot verwarring zal leiden. Ik vraag bij voorbaat om enig begrip.

Aan de orde is:
- **het onderdeel Natuurbeleid van de begroting van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (XIV) voor het jaar 1998.**

Eerste termijn van de zijde van de commissie

De heer **Meijer** (CDA): Als grootste oppositiepartij heeft mijn fractie het recht om te mogen aftrappen. Ik begin dus.
Het gebruik van de groene ruimten is de laatste jaren onder druk komen te staan. De landbouw, die de groene ruimten van oudsher als productiemiddel gebruikt en gelijktijdig zorgt voor de instandhouding van het platteland, wordt door de markt gedwongen om hoge investeringen te doen. Dit leidt tot schaalvergroting om de kosten per eenheid te reduceren. Dat is een noodzakelijk kwaad om het hoofd bedrijfseconomisch boven water te houden. Ik kom daar nog op terug.
Wij moeten constateren dat dit in bepaalde gebieden heeft geleid tot ingrepen in het landschap, waardoor er is ingeleverd wat betreft de variatie in flora en fauna. Naast het landbouwkundig gebruik wordt er vanuit de samenleving ook steeds meer een claim gelegd op de groene ruimten. Het medegebruik van het platteland is anno 1997 door alle partijen geaccepteerd. Naast het behoud en beheer van natuurwaarden door natuurbeschermingsorganisaties is er, met name door initiatieven vanuit de landbouw zelf, de laatste jaren enorm veel gedaan aan het herstel van natuurwaarden, natuurbeheer en plattelandsontwikkeling. Fungeerde de landbouw en de natuurbeschermingsorganisaties tot voor enkele jaren nog als een contramal als het ging om het gebruik van de open ruimten, heden ten dage zien wij op allerlei fronten samenwerkingsverbanden om het gezamenlijk belang te onderstrepen. De overheid dient hierbij de randvoorwaarden aan te geven, financiële middelen ter beschikking te stellen en initiatieven te stimuleren. Het nationale beleid met betrekking tot de groene ruimten is vastgelegd in het Natuurbeleidsplan. De nadere uitwerking heeft plaatsgevonden in het Structuurschema groene ruimten. De minister onderkende vrij snel na zijn aantreden dat er veel waarde moet worden gehecht aan natuurbeheer en natuurherstel, alsmede plattelandsontwikkeling en plattelandsvernieuwing. Verschillende nota's, regelingen en programma's werden geproduceerd om een en ander gestalte te geven. Als positieve ontwikkelingen kunnen worden genoemd het reservaatbeheer en effectgerichte maatregelen, onder andere ganzenprojecten in de provincie Friesland. Echter, ondanks vele initiatieven van onderaf moeten wij helaas constateren dat er ruim twee jaar voorbij zijn gegaan zonder dat er echt veel is gebeurd. Dan kom ik te spreken over de groene hoofdstructuur. Reeds in de notitie Dynamiek en vernieuwing sprak de minister verschillende keren het voornemen uit om het particulier initiatief meer bij het beheer van de groene ruimten te betrekken. Tot op heden is de minister nog maar nauwelijks aan dit voornemen tegemoetgekomen. Ondanks het feit dat er momenteel een breed draagvlak bestaat voor particulier natuurbeheer gaat de minister daar in zijn begroting heel beperkt op in. Meer waardering voor particuliere initiatieven, zoals milieucoöperaties en natuurverenigingen, is echter volledig op zijn plaats. Het kan toch niet zo zijn dat zij steeds in concurrentie moeten met de drie grote natuurbeschermingsorganisaties, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Provinciale landschappen? In de begroting van 1998 wordt heel eenzijdig ingezet op de randstad, met name waar het aankomt op de ontwikkeling van het landelijk gebied. Voor het Groene Hart wordt jaarlijks 30 mln. uitgetrokken. Over andere gebieden wordt met geen woord gerept. Met name in deze situatie is het bedenkelijk dat er voor het Groene Hart momenteel nog maar weinig initiatieven op de plank liggen, terwijl er in een provincie als

Overijssel via het project De groene tuin heel veel aanvragen en projecten kant en klaar liggen om in uitvoering te worden genomen. Daar zijn echter minder middelen voor beschikbaar.
De minister heeft positief gereageerd op de nota Investeren in groene ruimten van LTO-Nederland. Hierover gaat hij binnenkort van gedachten wisselen. Het CDA ondersteunt dit initiatief, dat voortkomt uit de sector zelf. Hierdoor is het draagvlak reeds aanwezig. Dat is broodnodig, wil het project kans van slagen hebben. Een goede gelegenheid voor de minister om te tonen dat het betrekken van particulieren bij natuurbeheer niet alleen met de mond beleden wordt.
Er zijn verschillende programma's en regelingen die betrekking hebben op plattelandsvernieuwing. Zo zijn er het Stimuleringskader, de eenmalige regeling plattelandsvernieuwing en agrarisch natuurbeheer, de regeling regionale vergoeding, de WCL-regeling, de Stirea-regeling, de LEADER en 5b-programma's. In hoeverre worden deze benut en zijn deze toegankelijk?
De minister spreekt over de integrale benadering van stad en platteland, omdat deze niet los van elkaar gezien kunnen worden. Hij spreekt van wederzijdse afhankelijkheid. Zo biedt de stad een afzetmarkt en een arbeidsmarkt voor het landelijk gebied, terwijl het landelijk gebied rust en ruimte voor de stedeling biedt. Om deze relatie een gelijke basis te geven, zijn duidelijk ook investeringen gewenst om de plattelandseconomie te stimuleren. Concrete zaken worden hierbij niet vermeld. Wel spreekt de minister over nieuwe typen bedrijvigheid in het landelijk gebied, zoals een combinatie van landbouw met andere activiteiten. Voor de minister staat centraal dat de kwaliteit van het landelijk gebied wordt behouden en zo mogelijk ontwikkeld. Met al deze bewoordingen lijkt het alsof de minister van het platteland een museum wil maken ter vermaak van de Randstad. Wij zijn benieuwd wat er met de Visie Balans Stads-landschappen is gebeurd. Ontsluiting van het landelijk gebied is een must om de plattelandseconomie te stimuleren. Voor een goede ontwikkeling van het landelijk gebied is een aanzienlijk deel van de ICES-gelden noodzakelijk.
Wat is de rol van de minister als het gaat om de toedeling van de ICES-gelden? Van het aantal projecten dat ingediend is met betrekking tot het Stimuleringskader, zijn er bijzonder weinig toegekend. Er zijn voor vernieuwing van het landelijk gebied 240 aanvragen, waarvan 100 uit de primaire sector. De beoordelingsprocedure is echter nog niet afgerond. Het gaat hier om een relatief nieuwe regeling. Wij hopen dat deze regeling niet eenzelfde ''grabbeltonlot'' is toebedeeld als de innovatieregeling Markt- en concurrentiekracht.
Van het Groenfonds ingesteld ten behoeve van de ontwikkeling van natuur, bos en landschap is door de agrarische ondernemers in de primaire sector nog geen gebruik gemaakt. De vraag rijst dan: Waarom functioneert deze regeling niet? Het CDA vraagt zich daarnaast af waarom deze regeling alleen van toepassing is voor projecten binnen de ecologische hoofdstructuur en waarom niet ook daarbuiten. De voorwaarden zouden zodanig aangepast moeten worden dat ook particulieren van deze regeling gebruik kunnen maken en de regeling ook buiten de ecologische hoofdstructuur van toepassing is.
Er zijn veel initiatieven om de natuur weer te herstellen, nieuwe impulsen te geven en flora en fauna weer met elkaar in evenwicht te brengen. Bij al deze inspanningen moeten wij ons echter de vraag stellen: Voor wie doen we het allemaal? Wat zien wij letterlijk terug van onze gemeenschappelijk ingebrachte financiële middelen? Ik bedoel hiermee dat de toegankelijkheid van al deze projecten voor de mens bijzonder klein is of ontbreekt. Met name de drie grote natuurbeschermingsorganisaties zijn nogal snel geneigd om de mensen te weren. ''Verboden toegang'' in combinatie met prikkeldraad en hekwerken komt te veel voor. Het lijkt wel eens of de mens geen deel meer mag uitmaken van het ecosysteem.
Het CDA doet een dringend beroep om natuurterreinen zoveel mogelijk open te houden, opdat eenieder niet alleen in de toekomst maar ook nu kan genieten van deze ontwikkelingen.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Ik kan mij de aard van uw opmerkingen wel voorstellen en uw intentie om natuurgebieden voorzover mogelijk open te stellen voor bezoekers. Maar ik kan uw opmerking dat openstelling niet of nauwelijks het geval zou zijn, niet helemaal plaatsen. Kunt u dat met voorbeelden illustreren? Het enige voorbeeld dat ik kan geven is op dit moment dat van de Oostvaardersplassen. Daar speelt echter ook het veiligheidsaspect een rol, omdat er, zoals men weet, veel drijfzand voorkomt. Als ik naar de natuurparken in mijn omgeving kijk, dan zijn deze allemaal toegankelijk voor publiek.

De heer **Meijer** (CDA): De werkbezoeken die wij de afgelopen maanden gebracht hebben, hebben ons meerdere malen getoond dat er onder andere in Overijssel maar ook in Brabant nieuwe projecten zijn gestart, waarbij het terrein onmiddellijk wordt voorzien van prikkeldraad met hekwerken en sloten erop. De mens mag er daardoor niet meer inkomen. Dit gebeurt ook in gebieden waar niet direct vee graast. Ik kan mij voorstellen dat je in dat geval inderdaad afrasteringen nodig hebt. Ik noem een ander voorbeeld. Tot voor enkele jaren terug maakte Defensie nog gebruik van de Loonse en Drunense duinen en crosste daar met het materieel dwars door het terrein. Dat was wellicht een interessante melkkoe voor Natuurmonumenten. Dat is geweerd. Wij zien nu dat een atletiekvereniging die 25 jaar lang een jaarlijkse bosloop door de Loonse en Drunense duinen heeft georganiseerd, veertien dagen geleden een brief heeft gekregen van de Vereniging natuurmonumenten dat zij niet meer welkom is om een bosloop door een gebied van natuurmonumenten te houden. Als terreinen op deze manier niet meer toegankelijk zijn voor dit soort activiteiten, of gewoon voor mensen om vrij te wandelen, dan denk ik dat wij alles kunnen proberen te beschermen, maar dat het draagvlak bij de bevolking ter discussie komt te staan.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Het zou goed zijn, als u dit kon afzetten tegen de gebieden die wel openstaan. Ik kan ook een aantal voorbeelden geven van heel grote gebieden die wel toegankelijk zijn. Wanneer een atletiekvereniging wordt geweerd uit een natuurgebied, zou je je kunnen voorstellen dat het niet alleen gaat om de mensen die daar lopen, maar om het verkeer dat daaromheen ontstaat. Dat zou slecht zijn voor die natuurgebieden. Ik heb

begrepen uit het begin van uw inbreng dat u daar ook aan hecht, omdat u niet alleen maar het Groene Hart wilt zien. Realiseert u zich dat dit soms heel nuttig kan zijn en dat het niet betekent dat het gebied niet is opengesteld voor publiek? U gaat daarin veel te ver.

De heer **Meijer** (CDA): Het zijn eigen waarnemingen die wij ter plekke hebben gedaan, maar wij krijgen ook veel brieven dat de toegankelijkheid van terreinen veel minder is dan enkele jaren geleden.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Hebt u zich verdiept in de argumenten die hiervoor worden gehanteerd? Mijn waarneming is dat de Vereniging natuurmonumenten hier heel selectief mee omgaat en alleen tot afsluiting overgaat, als het echt noodzakelijk is.

De heer **Meijer** (CDA): De argumenten zijn vaak van preventieve aard. Men is bang voor verruwing en vernieling. In een aantal situaties waarin stringent is afgesloten, is gebleken dat mensen geneigd zijn om over de afrastering te gaan en wellicht met andere bedoelingen binnen te treden. Uit een aantal praktische voorbeelden blijkt heel duidelijk dat de openstelling volledig teniet is gedaan, zodat mensen zich afvragen of de bedoeling is dat zij er niet meer op een goede manier van kunnen genieten.

De heer **Stellingwerf** (RPF): Zet u het nu niet erg zwart-wit neer? Het uitgangspunt van overheden die natuurgebieden in bezit hebben en milieubeschermingsorganisaties zoals natuurmonumenten, is dat zij de toeristische druk willen geleiden via zonering. Ik denk dat dit een heel goede aanpak is.

De heer **Meijer** (CDA): Wij doen een dringende oproep om openstelling te handhaven, als dat mogelijk is. Als het ecosysteem dermate gevoelig is dat het problemen oplevert, is dat niet mogelijk, maar er zijn ons ook gevallen bekend dat afsluiting niet noodzakelijk is. Wij vragen om openstelling daar meer te garanderen.
Dan kom ik op de ecologische hoofdstructuur. Binnen de ecologische hoofdstructuur is de rijksoverheid primair verantwoordelijk voor natuur- en landschapswaarden. Daarbuiten ligt de primaire verantwoordelijkheid hiervoor sinds het decentralisatieakkoord bij de provincies. Initiatieven voor natuurbeheer buiten de ecologische hoofdstructuur moeten dan ook gestimuleerd worden door provincies, gemeenten en grondgebruikers. Binnen de ecologische hoofdstructuur moet dit gebeuren door de rijksoverheid. Dit is ongewenst, omdat hierdoor een versnipperd beleid ontstaat wat betreft het realiseren van natuurwaarden. Een eenloketfunctie is hierbij dringend gewenst.
Het tempo waarmee invulling wordt gegeven aan de ecologische hoofdstructuur, laat nogal te wensen over. Dit veroorzaakt ongerustheid en onzekerheid voor bedrijven die hier direct mee te maken krijgen. Daarnaast neemt het draagvlak af. Hoe is de stand van zaken bij de uitvoering van de ecologische hoofdstructuur? Hierbij gaat het om het tijdpad en de resultaten tot nu toe. Is het juist dat er veel stagnatie voorkomt vanwege de problemen bij de waardecompensatie?
Een mogelijkheid om de aanleg van de ecologische hoofdstructuur te versnellen is volgens de CDA-fractie om natuurcompensatie voor infrastructurele werken niet buiten de ecologische hoofdstructuur te compenseren, maar uitsluitend daarbinnen. Een andere mogelijkheid is om bij de 1%-regeling voor cultuur bij overheidswerken ook natuurdoeleinden van toepassing te verklaren. Hiervoor kan men in specifieke situaties ook het historisch-erfgoedfonds aanwenden. Het doel van dit alles is om de betrokkenheid van alle burgers bij dit soort ontwikkelingen te vergroten.
Bezuinigingen op landinrichting hebben in de afgelopen jaren negatieve effecten gehad. De afnemende waardering voor het instrument landinrichting wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door budgettekorten, die tot vertraging bij de uitvoering van projecten hebben geleid en daarmee tot een afnemend draagvlak. Kadasters zijn vanwege geldgebrek weinig actief, zoals bijvoorbeeld in Lemele en in de provincie Zeeland.
In nieuwe landinrichtingsprojecten is bij Dynamiek en vernieuwing als voorwaarde gesteld dat de aanwezige verdroging met minimaal 25% afneemt. Wat is hiervan terechtgekomen? Wat willen wij als er te weinig financiële vergoeding tegenover staat en hoe strikt wordt deze 25%-richtlijn gehanteerd bij nieuwe natuurgebieden met aangrenzende landbouwgronden van een hoge kwaliteit?
Landinrichting is voor het stimuleren van de plattelandseconomie een sterk wapen. De nota inzake de herijking landinrichting tweede fase is helaas nog niet optimaal van de grond gekomen en ongedateerd en zonder aanbiedingsbrief naar de Kamer gestuurd, maar wij hebben daar hoge verwachtingen van. Knelpunten in deze nota zijn onder andere dat de grondverwerving voor niet-agrarische functies veel te fors wordt ingezet, waardoor het draagvlak bij agrariërs voor landinrichting afneemt. De landinrichting wordt te veel in dienst gesteld van stedelijke en harde infrastructurele functies, waardoor het eigenstandige belang voor land- en tuinbouw relatief steeds geringer wordt. Doordat potentiële nieuwe gebruikers – Rijkswaterstaat, NS en stedenbouwkundigen – ook van het instrument landinrichting gebruik gaan maken, bestaat het risico dat te veel een topdownbenadering zal plaatsvinden en dat er te weinig rekening wordt gehouden met wat de streek zelf wil.
Ik wil nog een enkele opmerking maken over het Project internationaal natuurbeheer. In het PIN wordt een overzicht gegeven van alle natuur- en milieuprojecten die in internationaal verband worden ondernomen. Te denken valt hierbij aan projecten in de Derde Wereld, de MEU-landen en de grensoverschrijdende projecten. Over de toedeling van gelden voor deze projecten bestaat bij de verschillende internationale natuurorganisaties onvrede. Deze onvrede komt voort uit de ondoorzichtelijke verantwoordelijkheidsverdeling die al gauw kan leiden tot achterkamertjespolitiek. Zo heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken begrotingsverantwoordelijkheid en het ministerie van LNV beleidsverantwoordelijkheid. Een leek zou hieruit kunnen opmaken dat je dan wel kunt raden wie uiteindelijk zeggenschap heeft. De CDA-fractie wil met betrekking tot dit onderwerp opheldering en wil dat de besluitvorming over dit onderwerp meer gedegen en voor eenieder inzichtelijker tot stand komt.
Na drieënhalf jaar landbouwbeleid onder deze minister hebben wij een

aardige indruk van hem gekregen. Het had allemaal een ietwat langzame start, maar het moet gezegd worden: de minister maakt een zeer goede indruk. Ja, hij doet het goed. Zo vang ik in de wandelgangen met regelmaat uitspraken op als: een prima natuurminister, die minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Of ik hoor: een prima minister voor de bloemetjes en de bijtjes. De minister heeft zich inderdaad ontpopt als een echte natuurminister. Natuurbeschermingsorganisaties eten uit zijn hand. Aan agrarisch natuurbeheer heeft hij echter weinig tot niets gedaan en waardevolle initiatieven heeft hij onbeantwoord gelaten. Wij moeten na drieënhalf jaar concluderen dat ook dit deel van de begroting een continuering is van bestaand beleid.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Ik vind die laatste zin buitengewoon interessant. Is hij straks ook woordvoerder bij het debat over de nota Uitkomsten programma beheer? Ik kan mij namelijk niet geheel aan de indruk onttrekken dat wij het daarbij in hoge mate gaan hebben over het agrarisch natuurbeheer en beleid op dit punt.

De heer **Meijer** (CDA): Ik heb gezegd dat deze minister met betrekking tot reservaatbeheer en de effectgerichte maatregelen richting natuurbeschermingsorganisaties veel gedaan heeft. Maar hij is met name veel tekortgeschoten als het gaat om agrarisch natuurbeheer. Er is op dat gebied weinig nieuw beleid ontwikkeld. Het oude beleid is doorgezet en er zijn niet veel nieuwe initiatieven genomen. Dat zal vanmiddag in het debat over de nota Uitkomsten programma beheer tot uitdrukking komen.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): U vindt het programma beheer zoals dat er nu ligt, dus geen verbetering? U vindt dat geen aanzet tot nieuw beleid, met name als het gaat om particulier natuurbeheer en vooral ook agrarisch natuurbeheer?

De heer **Meijer** (CDA): Ja zeker, het programma beheer geeft heel duidelijk nieuwe impulsen om tot een adequaat beleid te komen.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): U deelt dus 's ochtends een tik uit en 's middags een aai. Dat mag ook hoor!

De heer **Meijer** (CDA): Wij hebben het nu over de afgelopen drieënhalf jaar. Ik heb heel duidelijk conclusies getrokken uit datgene wat deze minister in die periode daadwerkelijk gedaan heeft.

De heer **Passtoors** (VVD): De heer Meijer heeft misschien de begroting van vorig jaar gemist, want daarin heeft de minister juist die aanzet voor het agrarisch natuurbeheer heel nadrukkelijk gegeven. En dat wordt nu voortgezet. Ik denk inderdaad dat de scheiding die de heer Meijer tussen 's morgens en 's middags maakt, toch wel erg scherp en navrant is.

De heer **Meijer** (CDA): Wacht maar af wat vanmiddag door ons over het Programma Beheer naar voren wordt gebracht. Nogmaals, wij vinden dat er de afgelopen periode in het veld te weinig projecten voor agrarisch natuurbeheer zijn ontwikkeld, in relatie tot reservaatbeheer. Er zijn te weinig initiatieven.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Ik ben niet zo voor het uitdelen van aaien, noch vanmorgen, noch vanmiddag. Ik vind de opmerking van de woordvoerder van het CDA echter een beetje vreemd. Je hoeft niet zover terug te gaan in de afgelopen decennia om te zien, dat er voor allerlei impulsen die ook de fractie van de PvdA graag uitgewerkt zag, bijvoorbeeld natuurproductie, nooit ruimte was. Bij een niet passieve vorm van beheer, maar echt een daadwerkelijke productie van natuur, is de houding tegenover de agrariërs veel positiever. Onder alle voorgaande bewindspersonen op dit gebied die ik heb meegemaakt, en dat waren er nogal wat, konden zelfs experimenten niet. Deze minister heeft daar eindelijk goed vaart achter gezet, ook in het kader van het stimuleringsfonds voor het landelijk gebied en de vernieuwing en verbreding van de plattelandspolitiek. Het programma Dynamiek en vernieuwing gaat juist uit van een breder en integraler beheer door de agrariërs. Men kan mij dan niet wijsmaken dat juist deze minister niets heeft gedaan. Integendeel, als men de programma's van deze minister en zijn voorgangers bij elkaar legt en als men de moeite neemt de begrotingsbehandelingen van de voorgaande jaren te lezen, komt men er achter dat deze minister juist zeer veel met agrarisch natuurbeheer voor heeft en daar een aantal kaarten op zet. Ik zeg er meteen bij, dat het mij soms te ver gaat. Dat hij echter te weinig heeft gedaan, kunnen wij hem juist niet verwijten.

De heer **Meijer** (CDA): Wat dat betreft verschillen wij dan van mening.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Je kunt van mening verschillen, maar je kunt niet de feiten als het ware naast je neer leggen.

De heer **Meijer** (CDA): De CDA-fractie is van mening, dat de minister zich als natuur- en dierenvriend uitstekend heeft gemanifesteerd. De impulsen voor de plattelandsontwikkeling en het agrarische natuurbeheer, buiten het echte reservaatbeheer, zijn in de afgelopen 3½ jaar nog te weinig ontwikkeld. De fractie van het CDA heeft daar moeite mee.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Ik daag u uit om, eventueel zelfs schriftelijk, uw collega's eens aan de hand van cijfers aan te geven waar u die uitspraak op baseert. Verder houd ik op met dat geaai.

De heer **Meijer** (CDA): Prima.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Voorzitter! Het onderdeel natuurbeleid van de begroting voor 1998, waar het nu even over gaat, kunnen wij bespreken aan de hand van recente kennis, opgedaan uit de Natuurverkenning '97. Mijn fractie heeft er zeer grote waardering voor, dat de minister het initiatief heeft genomen om de natuurplanfunctie in te stellen. De Natuurverkenning '97 kan als een eerste resultaat in die zin worden gezien. Dat past bij de zakelijkheid en de openheid die de minister kenschetsen. Ik wil de heer Meijer, niet als voorzitter, maar als woordvoerder van het CDA, niet vermoeien met de troubles die wij in het verleden hadden om gegevens rond de toestand van de natuur, zoals dat toen nog heette, op een nette manier boven tafel te krijgen. Dat zou nakaarten zijn. Nogmaals, ik vind dat het grote waardering verdient dat wij nu de Natuurverkenning hebben, op een normale, open en zakelijke manier. Daarbij is

sprake van signalering en monitoring. Als het goed is, is zij wat het totale beleid betreft uiteindelijk ook gericht op output. Zo zou ik de natuurverkenningen willen hanteren. Ik hoop dat de minister dat met mij eens is.
Wie slechts de samenvatting van de natuurverkenningen heel onbevangen heeft gelezen, zal niet direct een gevoel van groot pessimisme krijgen. De realisering van de EHS bijvoorbeeld lijkt heel aardig op schema te liggen, de natuurontwikkelingsgebieden dan even uitgezonderd. De aanbiedingsbrief van de minister is zo mogelijk nog optimistischer van toonzetting. Aan de in de verkenningen gesignaleerde problemen zegt de minister – ik denk met name aan het Programma Beheer en de nota Dynamiek en vernieuwing en het vervolg daarop – het hoofd te kunnen bieden. Ik vind dat de toonzetting van de brief net iets te luchtig is. Dynamiek en vernieuwing kent nu eenmaal een eigen en anders gerichte dynamiek. Wie de Natuurverkenningen grondig leest, wat wij hier natuurlijk allemaal doen, zowel de stand van zaken als de evaluatie als de verkenningen voor de toekomst, zal constateren dat die verkenningen zeer goede reden geven voor zeer grote zorg. De milieucondities zijn zeer zorgelijk. De verdroging is een gigantisch probleem en de problemen voor de toekomst, de infrastructuur en de verstedelijking die een enorme druk op de toch al onder druk staande natuur zullen betekenen, baren uiteraard zorgen. Als wij het hebben over een onder druk staande natuur, hebben wij het als PvdA-fractie in dit verband over de biodiversiteit, waarvoor wij niet alleen nationaal moreel verantwoordelijk zijn, maar ook internationaal verplichtingen hebben.
Ik zeg dit er uitdrukkelijk bij, omdat in de aanbiedingsbrief, maar ook in het Programma Beheer aan natuur de definitie gegeven lijkt te worden van natuur in brede zin, waaronder ook recreatie, cultuurhistorie, aardkundige waarden en zo voort. Als wij het hebben over het natuurbeleid sec, met name het redden en bewaren van de natuurwaarden, is het toch goed om het onderscheid te bewaren en te spreken over natuur in de ware zin des woords.
De beste waarborg om natuur en daarmee biodiversiteit nog enigszins te redden, ook in de toekomst bij toenemende infrastructuur en verstedelijking, tegen invloeden van milieu als het ware een buffering vormend, is het creëren van grote aaneengesloten gebieden. Daarin is nog een beetje sprake van een ecosysteembenadering. Daarin kunnen kwetsbare soorten zich niet alleen ontwikkelen, maar als het heel erg is, zich ook nog weten te handhaven. Met het recente debat over de Flora- en faunawet in het achterhoofd, zeg ik er ten overvloede bij: hoe groter de aaneengesloten gebieden, hoe minder wildschade erbuiten en dus hoe minder de jacht en beheer erbinnen. Ook dat is dus niet geheel weg.
De begrenzing en afrondingsaankoop in de praktijk laat zien dat overal een beetje bijkomt, maar dat van grote aaneengesloten gebieden geen sprake is. Dat baart te meer zorgen, omdat voor 500 van de 700 ha van de ecologische hoofdstructuur de natuurdoeltypen nog niet eens zijn vastgesteld. Dat laatste is gezien het Programma Beheer misschien wel zorgelijk, maar ik zeg er meteen bij dat dit ook een kans zou kunnen bieden tot eventueel bijstellen, in de zin dat er kaderstellende afspraken met de provincies worden gemaakt. Die zijn er natuurlijk al in de vorm van de bekende quota, maar mochten die aaneengesloten hectares niet te realiseren zijn, dan zou eventueel gekomen moeten worden tot een vorm van herverkaveling. Ik leg dat de minister voor. Duidelijkheid zal er moeten zijn over de beleidsdoelen. Die zijn zeer essentieel. Zij zijn opgenomen in de ecosystemen Nederland, maar ook in het Handboek doeltypen. Wij missen als het ware nog een landsdekkende kaart waarop de ecosystemen die men wil bereiken, zijn aangegeven. Dat zijn in feite de doeltypen die men niet alleen potentieel kan bereiken, maar die men ook wil bereiken. Vandaar dat ik de minister vraag of wij kunnen komen tot een soort van taakstellende afspraken. In de Natuurverkenningen wordt gesteld dat doorwerking en effectuering van het rijksbeleid in de beleidsuitvoering door andere overheden wordt belemmerd door een gebrek aan eenduidigheid in beleidsdoelen voor natuur, bos en landschap. Verderop staat dat dit in Nederland ook geldt voor gebrek aan samenhang tussen beleidsdoelen voor natuur, ruimte, milieu en water. Zowel op regionaal als lokaal schaalniveau resulteert dit in onduidelijkheid en deze onduidelijkheid vaak in veelvoudige en soms ook in tegenstrijdige doelstellingen en bestemmingen. Hier en daar laat dit zelfs ruimte voor ongewenste ontwikkelingen als grondspeculatie.
Voorzitter! Het gaat om bestuurlijke afstemming, in de eerste plaats horizontaal; daarbij denk ik aan interdepartementale afstemming. We hebben het over de toekomst, met een bedreiging van de zijde van infrastructuur en verstedelijking. Voorts noem ik hierbij het inzetten van ICES-gelden, juist om een win-winsituatie voor de natuur te creëren. In de tweede plaats gaat het om bestuurlijke afstemming in verticale zin, ook in het kader van het Programma Beheer. Duidelijkheid zal er zeker moeten komen, want in het kader van het Programma Beheer kunnen wij bijvoorbeeld grondspeculatie al helemaal niet gebruiken.
Nu heeft Dynamiek en vernieuwing een iets andere invalshoek dan het Natuurbeleidsplan en de daarop geënte natuurverkenningen, alsmede de eventuele conclusies en voorstellen voor beleid die daarop zijn gegrond. Dynamiek en vernieuwing wil het natuurbeleid veel meer richten op het vergroten van het gebruik en van de belevingswaarde van natuur en landschap, en wil inspelen op de kansen die het combineren van functies biedt. Op zichzelf – dat hebben wij vorig jaar uitdrukkelijk en uitvoerig bij de begroting aan de orde gesteld – vindt de PvdA-fractie dat een goede zaak. Daar zeg ik bij: hoe meer er aan natuur te beleven valt, hoe groter ook het draagvlak voor het natuurbeleid, want uiteindelijk gaat daar ook het belastinggeld in zitten. Het betekent dat, als je iets wilt laten beleven, je daar toegankelijkheid bij creëert en dat er natuurlijk onthekt wordt – onthekking is en was niet alleen het streven, maar blijft het ook. Ik ben het niet met de heer Meijer eens dat het niet al op ruime schaal plaatsvindt, maar dat moet ook inderdaad de doelstelling blijven: onthekking, behalve waar hekrunderen staan, want die zijn gevaarlijk; daar moet je mee uitkijken.
Het betekent wel dat je, naarmate je meer aan dat soort vormen van recreatief medegebruik doet, toch zult moeten intensiveren. Gezien onze doelstellingen ten aanzien van

het creëren en het optimaliseren van de biodiversiteit, zal dit zowel kwantitatief als kwalitatief moeten zijn. Ik vraag de minister om ook daarop te reageren. Ik doel hierbij niet alleen op de ecologische hoofdstructuur, maar ook op de witte gebieden. Immers, recreatie en belevingswaarde vindt ook plaats in de witte gebieden: dus ook dáár meer recreatief medegebruik. De natuur in de witte gebieden, waarvoor in eerste instantie ook de provincie een stuk verantwoordelijkheid heeft, is er voor de ondersteuning van de ecologische hoofdstructuur. Deze heeft een bufferfunctie; er is een wisselwerking en de EHS alleen kan niet overleven zonder dat er ook een fijnmazige infrastructuur naast ligt. Ik constateer hierbij met groot ongenoegen dat het creëren van verbindingszones absoluut geen succes genoemd mag worden.
De minister – daar prijzen wij hem voor – heeft nu voor het eerst in deze begroting geld vrijgemaakt voor projecten buiten de EHS. Voor een gedeelte is dat een beetje een oude sigaar uit eigen doos, want de 20.000 ha voor ganzenbeheer hadden wij al afgesproken bij het plan ganzenbeleid; het wordt nu gerealiseerd en dat is mooi. Wat betreft de 10.000 ha weidevogelbeheer en de 5000 ha braakligging, denk ik dat met name de impuls voor het Groene Hart een prima inzet van de minister genoemd mag worden, maar ik zeg erbij: het gaat natuurlijk niet alleen om deze, misschien toch wel, kruimels. Immers, wat is nu 35.000 ha? Je kunt natuurlijk heel blij zijn, maar op het totaal is het nog niet zoveel. Het gaat er ook om dat de algemene natuurkwaliteit én de landschapskwaliteit geoperationaliseerd worden en daar is nog geen sprake van. Ik vraag de minister welke taak hij voor het Rijk – dat wil zeggen: voor zichzelf – hier ziet weggelegd met het oog op het ook dáár komen met een vorm van doeltype, die essentieel is bij het verder bepalen van wat er kan gebeuren. Hetzelfde geldt wat mijn fractie betreft voor de biologische landbouw. Bij de behandeling van het andere deel van de begroting, namelijk het meer landbouw- of agrarisch gerichte deel, is daar al over gesproken. Ik zou de minister toch op het hart willen binden om de ingezette koers niet te verlaten maar liever te verstevigen want de biologische landbouw kan uiteindelijk niet alleen voor het milieu maar ook voor de algemene natuurwaarde echt een belangrijke bijdrage leveren. Het draagvlak waarover wij al eerder hebben gesproken is buitengewoon belangrijk om alles te realiseren wat wij willen. Wat dat betreft begint de waardering toch met kennis en kennis begint op vroege leeftijd. Bij de constatering dat de waardering voor natuur in de Nederlandse samenleving relatief hoog scoort, past de kanttekening dat die score betrekking had op zowel de kwetsbare natuurwaarden als op de huiskat, de kanariepiet en de geranium. Ik vind het heel erg belangrijk dat die 8% van de Nederlandse bevolking niet alleen stijgt maar dat die waardering zich ook meer gaat richten op de echte natuur. Vandaar dat het een goede zaak is om ook in de witte gebieden, waar het kan, de natuurdoeltypen die zijn afgesproken ook te realiseren. Ik voeg daar meteen aan toe dat dit voor mijn fractie ook betekent dat bijvoorbeeld natuur- en milieueducatie daarin een belangrijke rol speelt. Hoewel dit voor de begroting voor 1998 nog niet echt speelt, wil ik de minister nu al op het hart binden om wanneer die extra impuls in 1999 afloopt, gewoon op dezelfde voet door te gaan, zo niet de zaak te intensiveren.

De **voorzitter**: Mevrouw Swildens, wilt u afronden?

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): U dacht dat ik ook al tien minuten bezig was?

De **voorzitter**: U heeft al twaalf minuten gesproken.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Dan zal ik snel afronden, want een aantal zaken kan vanmiddag bij het programma beheer terugkomen. Ik zal nu volstaan met het noemen van een paar losse punten.
Recreatie staat nu op eigen benen, maar ik wil de minister verzoeken, ervoor te waken dat er geen terugval in dat beleid plaatsvindt maar dat men op dezelfde voet doorgaat.
Over het waddengebied maken wij ons ernstige zorgen. De toegezegde verslaglegging van de achtste conferentie hebben wij niet voor vandaag ontvangen.
Voor de landinrichting, een zeer belangrijk instrument voor het realiseren van het natuurbeleid en niet alleen in de strategische groenprojecten maar ook daarbuiten, komt herijking en evaluatie. Ik wil nu al wijzen op de stagnatie in de uitvoering die onder andere veroorzaakt wordt door minder middelen en door het inzetten van minder middelen voor het kadaster, waardoor in concrete situaties die uitvoering niet plaatsvindt. Wil de minister daarop reageren?
Voorzitter! Ik heb nog een paar punten. Het nationaal beleid dat zeer belangrijk is, kunnen wij niet los zien van het internationaal beleid. Vooral aan de problemen waar IUCN op wijst, namelijk het niet serieus nemen van de NGO's in verband met de houtproducerende landen, moet aandacht worden besteed. Als er problemen bestaan bij het trainen van vrijwilligers in Midden- en Oost-Europa dan moet men beseffen dat er een taak voor Nederland is weggelegd, want wij dragen daarvoor ook verantwoordelijkheid. Wat de duurzaamheidsverdragen betreft die nota bene zijn geënt op wederkerigheid en waarover wij in het kader van PIN al eens hebben gesproken, moeten wij niet alleen het goede voorbeeld geven door het aanleggen van een botanische tuin in Benin. Nederland is immers in eerste instantie verantwoordelijk om de eigen botanische tuin, het Pinetum Blijdenstein in Hilversum, van de ondergang te redden. Het draagvlak is belangrijk maar dat moet er ook in internationaal verband zijn.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Ik heb mevrouw Swildens grote zorgen over de toekomst horen uiten en ik heb haar ook horen zeggen dat de 35.000 ha agrarisch natuurbeheer buiten de ecologische hoofdstructuur, kruimels zijn. Welke concrete eisen, met name financiële eisen, legt de PvdA op tafel. Als ik haar goed hoor, zegt zij dat het onvoldoende is. Vindt zij ook dat de minister bijvoorbeeld in het kader van de ICES-gelden meer zou moeten eisen voor natuurbeheer, vooral buiten de witte gebieden, dan nu het geval is?

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Dat zijn twee zaken. Ik noem die ƒ 35.000 kruimels, gezien de grootte van het witte gebied. Het is een eerste goede stap, want oorspronkelijk was er geen stimulering van het Rijk. Maar gezien de

problematiek is het nog maar een klein begin. Daardoor en door de bedreigingen van infrastructuur en bijvoorbeeld verstedelijking, zou geïnvesteerd moeten worden om een win-winsituatie te krijgen, opdat je niet achteraf moet compenseren en je altijd aanhinkt achter ontwikkelingen die je weer moet repareren.
Wij zijn aan het einde van een regeerperiode. Wij hebben binnenkort te maken met de verkiezingsprogramma's en een nieuw regeerakkoord. Ik hoop van harte, dat er ook een draagvlak is om die extra impuls aan de natuur in Nederland te realiseren.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter! Het echte antwoord heb ik nog niet gehad. Er ligt natuurlijk nu wel een missiebrief van het kabinet waarin voor de periode tot 2010 op een totaalbedrag van 12 mld. 390 mln. extra voor natuur wordt gevraagd. Ik vind dat, eerlijk gezegd, absoluut onder de maat en, zo ik uit het verhaal heb begrepen, de PvdA ook. Het lijkt mij daarom goed dat mevrouw Swildens gewoon haar opvattingen geeft over dit punt en ik zou graag willen dat ook zij meer geld voor natuur beschikbaar ziet binnen die missiebrief.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Ik begrijp die uitdaging wel, maar we hebben niet alleen te maken met de missiebrief maar ook met wat we in de volgende periode in een ander kader willen. En die volgende periode begint al volgend jaar. Het is niet om flauw te zijn, maar ik denk dat dat het moment is om claims op tafel te leggen.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Een geheel bevredigend antwoord is dat uiteraard niet, zoals u zult begrijpen. Voorzitter! De minister is bepaald geen zwartkijker als je zijn aanbiedingsbrief bij de natuurverkenning leest. In ieder geval plaatst hij de weinige positieve elementen uit het rapport volop in het zonnetje en verbindt daaraan de verwachting, dat het einde van de afname van de biodiversiteit nu in zicht is. De minister is uiteraard niet blind voor knelpunten, maar zegt toch dat wij op koers zitten en dat wij moeten vasthouden aan het ingezette beleid. Maar klopt dat nu wel helemaal? Ik herinner hem bijvoorbeeld aan de openingszin van de beleidsnotitie Omgevingskwaliteit voor biodiversiteit, die wij deze zomer ontvingen. Die begon met de eerste zin, dat het reeds ingezette natuur- en milieubeleid onvoldoende vruchten afwerpt en dat de biodiversiteit in Nederland nog steeds achteruit gaat. Het is of het een of het ander en het lijkt mij goed, dat deze minister daarover vandaag ook helderheid geeft. Wat is zijn opvatting daarover?
Mijn fractie is toch niet optimistisch. Allereerst constateren wij, dat de uitbreiding van het areaal voor natuur niet op schema ligt. De aanwijzing van beschermde gebieden ligt sterk achter op de planning. De afgrenzing van de ecologische hoofdstructuur is nog maar voor ruim de helft – 60% – bekend, terwijl die al per januari 1998 zou moeten vastliggen. De grondaankopen ten behoeve van geheel nieuwe natuur blijven sterk achter bij de taakstelling en de bosuitbreiding ligt ook niet op schema. Daarnaast vinden wij de kwaliteit van de natuur nog zorgelijker. Deze kwaliteit staat namelijk aanhoudend onder druk. De vier V's – verzuring, vermesting, verdroging en versnippering – werpen zware schaduwen over ons landschap en het zal de komende decennia eerder slechter gaan dan beter, zo waarschuwt de natuurverkenning. In de witte landbouwgebieden treedt door schaalvergroting en intensivering een verdere achteruitgang op van de natuur- en landschapswaarde en voor de natuur in met name de zandgebieden blijft de milieukwaliteit, met name de depositie van ammoniak, ook bij realisatie van het bestaande mestbeleid onvoldoende om de natuurdoelen te realiseren. Slechts 17% van de EHS wordt volledig beschermd. Dat is absoluut een zorgelijk teken. Het RIVM zegt in de verkenningen, dat de druk op de grondmarkt, de ruimtelijke versnippering en de milieudruk een bedreiging vormen voor het realiseren van grote eenheden natuur, de voor deze natuur vereiste milieukwaliteit en de landschappelijk kwaliteit. Het RIVM constateert verder, dat het Nederlandse landschap over de hele linie uniformeert.
In dit verband zou ik de minister een aantal concrete vragen willen voorleggen. Hij stelt zelf, dat er behoefte is aan een meer kaderstellende sturing vanuit een centrale invalshoek. Het lijkt mij goed als de minister vandaag aangeeft, waaraan hij concreet denkt als hij het heeft over versterking van de bestuurlijke samenhang. Zou het instrumentarium van de ruimtelijke ordening niet versterkt moeten worden? Daarover hebben wij ook gesproken bij de begrotingsbehandeling van VROM. Is de minister het met mij eens dat het beleid tekortschiet om het behoud van biodiversiteit te realiseren? Welke conclusies trekt hij daaruit? Zijn de huidige aanpak van het mestbeleid en het terugdringen van overbemesting in het kader van de herstructurering varkenshouderij niet voldoende? Moet er aanvullend beleid geformuleerd worden? Belangrijk daarbij is het geld dat op dit moment beschikbaar is en geïnvesteerd zal gaan worden. Met name in de witte gebieden buiten de EHS wordt er absoluut onvoldoende ingezet voor het realiseren van natuurkwaliteit en voor agrarisch natuurbeheer. Overigens stoort het ook mij dat het wel goed geregeld wordt voor het Groene Hart, maar elders in het land niet. Wij zien hier een beetje hetzelfde gebeuren als bij het openbaar vervoer: tunnels in het Groene Hart en de rest van Nederland kan fluiten naar een goede versterking van het openbaar vervoer. Dat is geen goede zaak. Ook voor de rest van Nederland moet extra geld komen voor agrarisch natuurbeheer.

De heer **Passtoors** (VVD): Natuurlijk belemmert een tunnel door het Groene Hart andere dingen, maar dat wist u toch op het moment dat u daarvoor pleitte?

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Mijn fractie heeft voor iets anders gepleit, namelijk een hogesnelheidslijn langs bestaand spoor. Vervolgens gaven wij de voorkeur aan een andere variant. Ik heb die tunnel toen een schaamlap genoemd en daar blijf ik bij. Het gaat mij echter nu vooral om de vergelijking. Ik vind het goed dat heel veel geld in het Groene Hart wordt gestopt, maar ik vind het niet goed dat er dan blijkbaar geen geld meer is voor de rest van Nederland. Dat lijkt mij geen goede zaak. Mijn fractie heeft bij de begroting van LNV een motie ingediend, waarin de minister wordt verzocht een groter deel van de voorgenomen investeringen t/m 2010 die worden voorgesteld in de ''Voortgangsrapportage

missiebrief'' van 16 september 1997 te besteden aan investeringen in ''groen''. Ik houd mijn collega's die motie graag voor. Het lijkt mij van groot belang dat die motie wordt aangenomen.
Voorzitter! Wij horen dat zich in de praktijk veel knelpunten voordoen met de fiscale groenregeling. Die regeling wordt wel gebruikt voor zaken als biologische landbouw, windenergie, etc., maar is onvoldoende voor investeringen in natuur en bossen. Denkt de minister aan aanscherping van die regeling? Ik zou daarbij willen wijzen op een aantal suggesties die vanuit de groenfondsen zijn gedaan.
Er zou een bedrag van 4 mln. beschikbaar komen voor de soortenbescherming, er staat echter maar 2,4 mln. op de begroting. Dat lijkt mij geen goede zaak.
Ik wil mij aansluiten bij het pleidooi van mevrouw Swildens voor het betrekken van de NGO's bij het duurzaam bosbeheer. In dit verband vraag ik de minister, of hij het geen probleem vindt dat het ministerie van EZ het voortouw heeft genomen in de gesprekken tussen de regeringen.
Verder wil ik pleiten voor het behoud van Pinetum Blijdenstein in Hilversum. Evenals mevrouw Swildens ben ik van mening dat natuur- en milieueducatie ook vanaf het jaar 2000 even relevant en noodzakelijk is als op dit moment. Dat kan niet worden stopgezet. Kan de minister daarover helderheid verschaffen?

De heer **Passtoors** (VVD): Voorzitter! Vanmorgen vindt de voortzetting plaats van de begrotingsbehandeling van LNV, in het bijzonder het onderdeel natuur.
Collega Blauw heeft tijdens het eerste deel van deze behandeling de minister reeds gecomplimenteerd met het feit dat hij, ondanks alle problemen rondom de BSE en de varkenspest die heel veel van zijn aandacht eisen en ondanks het recente voorzitterschap, toch nog heel wat tijd gevonden heeft voor het natuurbeleid.
Met genoegen heeft de VVD geconstateerd dat de regering het vorig jaar ingezette beleid om bij verwerving voor en beheer van natuur ook de particulier en vooral de agrariër nadrukkelijk te betrekken, nu voortzet in het programma beheer. Ook het uitgangspunt dat het programma beheer afrekent op resultaat dat duurzaam moet zijn met behoud van doelen en kwaliteit van natuurbeleid, kan rekenen op grote steun van de VVD. Kortom, voor agrarisch particulier natuurbeheer geldt: boerenland in boerenhand. Collega Blauw had het daar vaak over. Ik zou daaraan willen toevoegen: boeren door het vuur voor boerennatuur.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Voorzitter! Is de heer Passtoors al bezig met de verkiezingscampagne?

De heer **Passtoors** (VVD): Ik dacht dat mevrouw Swildens het zojuist had over gelden die besteed moeten worden bij de kabinetsformatie?

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Ik wil maar even opmerken dat het echt fantastische slogans zijn.

De heer **Passtoors** (VVD): Mooi, hè? Die slogan houden wij er ook in!
Voorzitter! Op het particuliere natuurbeheer en programma beheer ga ik vanmiddag nader in. Grote terreinbeherende organisaties – Natuurmonumenten, Provinciale landschappen en Staatsbosbeheer – krijgen jaarlijks behoorlijke sommen subsidiegeld. Is het niet zinvol om hen, voorzover dit op grond van de Algemene wet bestuursrecht en overige wetgeving al niet is vereist, hiervan jaarlijks volledige openbare verantwoording te laten afleggen? Daarnaast geldt dat deze formeel particuliere organisaties en straks ook een verzelfstandigd Staatsbosbeheer zich in belangrijke mate bezighouden met de uitvoering van overheidsbeleid. Belanghebbenden die geconfronteerd worden met maatregelen en plannen en de gevolgen ervan, kunnen alleen tegen deze organisaties ageren met civiele procedures, tenzij er bijvoorbeeld ook sprake is van bestemmingsplanwijzigingen. Dan pas komt een bestuursrechtelijke bezwaar- en beroepsmogelijkheid in beeld. Is de minister bereid, met deze organisaties te bespreken of zij zelf tot een laagdrempelige klachtenprocedure kunnen komen? Ziet hij ook mogelijkheden, te bevorderen dat deze organisaties samenwerken met particuliere natuurbeheerders door stukken gebied te verpachten, te ruilen, te verkopen, te laten beheren of gezamenlijk te beheren? Verwerving is immers niet altijd nodig om beheer te voeren.
Dan kom ik bij een heel ander punt. Hoe staat het met de voortgang van het houtkeurmerk en van de bilaterale samenwerkingsverbanden over behoud en duurzaam beheer van tropische regenwouden? Is er al enige voortgang op te merken?
Voorzitter! De landinrichtingsprojecten worden niet overal even voortvarend gestart en afgerond. Veel vragen zijn hierover gesteld en door de minister beantwoord. Kan de minister nog eens aangeven wat de mogelijkheden zijn voor een versnelling van de start van een landinrichtingsproject als alle betrokkenen er klaar voor zijn en er geen externe belemmerende factoren zijn, behalve het feit dat men nog niet op de planningsprioriteitenlijst staat? Is een vorm van voorfinanciering of uitruil met andere landinrichtingsprojecten interprovinciaal mogelijk? En hebben de nieuwe regelingen van Recron voor het landkamperen het beoogde resultaat gehad? Of heeft de minister daar nog weinig over gehoord?
De Natuurverkenning 1997 geeft een goed overzicht van de staat van de natuur op dit moment. Zij geeft een aantal bedreigingen aan voor het tijdig bereiken van de taakstelling van het natuurbeleid en de realisatie van het natuurbeleid in het algemeen en de EHS in het bijzonder. Denkt de minister aan extra mogelijkheden om bijvoorbeeld de verdroging tegen te gaan?
De VVD waardeert het dat er extra geld is uitgetrokken voor het natuurbeleid en voor het Groene Hart in het kader van de kwaliteitsverbetering van wonen, werken en leven. Voor dit leven is een goede en mooie natuur en zijn veel recreatiemogelijkheden onontbeerlijk. De toegankelijk moet zo groot mogelijk, maar uiteraard verantwoord zijn.

De heer **Stellingwerf** (RPF): Voorzitter! In de begroting staat dat het in het beleid gaat om een duurzame economische groei die hand in hand gaat met een beter beheer van ruimte, natuur en biodiversiteit. Het zou daar inderdaad om moeten gaan, maar wij weten dat papier al vele tientallen jaren geduldig is. Tot nog toe is het resultaat van de economische ''boom'' vooral geweest: versnippering, vervuiling, verstoring en aantasting van stilte, landschap,

biodiversiteit en zelfs de duisternis. De memorie van toelichting vervolgt onverstoord: ''Een goede combinatie van economie en ecologie kan ons land allure en aantrekkingskracht geven.'' Dat lijkt een waarheid als een koe, waarvan vooral na de Tweede Wereldoorlog duidelijk is geworden tot welke desastreuze gevolgen het kan leiden als er geen sprake is van een goede combinatie tussen ecologie en economie. Ons land had of heeft juist allure en aantrekkingskracht vanwege de historisch gezien geleidelijke en kleinschalige ingrepen in natuur en landschap. De allure en aantrekkingskracht dreigen juist verloren te gaan. Dat is al voor een belangrijk deel gebeurd door de grootschaligheid en de intensiteit van economische ontwikkelingen.
Wat maakt deze minister zo optimistisch over de mogelijkheden om economie en ecologie in harmonie te brengen? Is de wens niet te zeer de vader van de gedachte? Overschat de minister zijn mogelijkheden niet wanneer het gaat om de keiharde strijd om de schaarse financiële middelen en de maatschappelijke prioriteitsstelling? De praktijk laat zien dat het ideaalbeeld er nog lang niet is. Er is tot nu toe sprake geweest van verkokering. Als gevolg van de economische ontwikkeling en de daaraan gekoppelde ontwikkeling van de infrastructuur versnipperde het landschap. Veel agrarische grond en natuurgebied ging verloren. De absolute stilte is uit ons leven verdwenen. De soortenrijkdom verschraalde.
Welk tegenwicht kan de minister in dit proces bieden? Wat kan ons voor de toekomst hoopvoller stemmen? Is er werkelijk hoop op een integraler beleid of is het een zoethoudertje? Zeker, er gebeurt het een en ander op de verschillende fronten. Dat wil ik ook zeker op het conto van deze minister schrijven. Er is bijvoorbeeld 30 mln. per jaar voor het Groene Hart, overigens ter uitvoering van een RPF-motie. Is dat echter een fundamentele trendbreuk met het verleden? Zo wordt op het ogenblik met man en macht gewerkt aan de verlichting van alle snelwegen, ook in het landelijk gebied, inclusief natuurgebieden. Is het ministerie van LNV daar eigenlijk wel bij betrokken? Ik vind het in het licht van energiebesparing en natuurbehoud eigenlijk een ongewenste ontwikkeling.

De minister stelt dat ieder investeringsproject op zichzelf aan zekere kwaliteitseisen moet voldoen. Dat doet zich bijvoorbeeld voor bij de infrastructurele verbindingen die de komende jaren worden aangepakt tussen de mainports en het achterland, aldus de memorie van toelichting. Ondertussen lijkt de Kamer al drie jaar een eenzame strijd te voeren voor bijvoorbeeld de verdiepte ligging van het spoor bij Abcoude, waar sprake is van aantasting van het landschap, geluidsoverlast, aantasting van ecologische verbindingen, barrièrewerking en aantasting van cultuurhistorisch erfgoed en een beschermd dorpsgezicht. Ik weet niet wat de invloed van LNV in deze discussies is. Kan de minister zeggen hoe LNV in algemene zin bij grote infrastructurele werken een inbreng kan leveren, zodat ook resultaten worden bereikt? De Betuwelijn is uiteindelijk wel dwars door het mondiaal gezien unieke rivierenlandschap heen geprojecteerd. Goed, laat ik dat maar niet helemaal overdoen. Wordt niet reeds jarenlang over de EHS gesproken, maar is deze nog steeds niet aangewezen en in streek- en bestemmingsplannen opgenomen? Hoe wordt concreet het gevaar van een verkokerde aanpak voorkomen of doorbroken?
Deze vraag klemt temeer wanneer wij het hebben over het klimaatbeleid. Wat is de inbreng van het ministerie van LNV geweest in het kader van de voorbereidingen van de conferentie van Kyoto? Mij dunkt dat ecosystemen, soorten en dus de biodiversiteit invloed ondergaan van een veranderend klimaat. Als dat zo is, moet het probleem samenhangen met de positie van landbouwgewassen en met de voedselveiligheid.
Er is voor het ministerie overigens een goede, directe mogelijkheid om een wezenlijke bijdrage aan de biodiversiteit te leveren. Ik heb in het verleden vragen gesteld over genenbanken voor landbouwgewassen en voor rassen van landbouwhuisdieren. Uit de begroting kunnen wij opmaken dat het ministerie hiermee bezig is. Vandaag vind ik de vraag van belang of de minister in het kader van de biodiversiteit ook betrokken is geweest bij het veiligstellen van het pinetum Blijdenstein. Anderen spraken hier ook al over. Dit is, zelfs mondiaal gezien, een oude en unieke verzameling coniferen. Als het mondiale belang hiervan al onomstreden is – ik meen dat het dat is – dan moet dit betekenen dat wij ons nationaal een grote inspanning getroosten om dit pinetum veilig te stellen. Is de minister van LNV bereid om in overleg met zijn nogal onwillige collega van OCW te zoeken naar een oplossing voor dit heel concrete probleem. Ik zie het ook als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van LNV, OCW, de lagere overheden en ook de universiteiten. Het kan niet zo zijn dat wij in Benin bezig zijn met de aanleg van een botanische tuin, terwijl hier het risico ontstaat dat zo'n tuin te gronde gaat.
Tot slot heb ik een vraag over het soortenbeleid. Twee jaar geleden heeft de Kamer zich druk gemaakt over het zo noodzakelijk soortenbeleid. Daar kwam tot op dat moment niet veel van terecht. Het was verbrokkeld enz. Het beschikbare geld werd voor een belangrijk deel aan andere zaken uitgegeven. Een motie die vroeg om het budget op te schonen en beschikbaar te houden voor het specifieke soortenbeleid, werd kamerbreed aanvaard. De minister heeft actie ondernomen. Er kwam een platform van uitvoeringsorganisaties en er zou per jaar 4 mln. beschikbaar zijn. Wie schetst echter onze verbazing dat wij in de subsidiestaat van de begroting lezen dat het budget in 1998 van 4 mln. naar 2,4 mln. verlaagd is. In antwoord op de verschillende schriftelijke vragen lezen wij hetzelfde. Daar blijkt uit dat een deel van die 1,6 mln. is gegaan naar het ganzenbeheer. Als je het heel erg ruim interpreteert, zou je dit ook nog onder soortenbeheer kunnen scharen. Ik meen echter niet dat dit is bedoeld in de discussie die wij twee jaar geleden hebben gevoerd. Wij hebben toen juist gezegd dat het geld met name besteed moet worden aan de soortenbeschermingsplannen. Ik hoop dat de minister kan toezeggen dat in ieder geval die 4 mln. de komende jaren jaarlijks beschikbaar blijft voor dat doel.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Voorzitter! Wij hebben ervoor gekozen om de behandeling van het natuurdeel van de begroting te splitsen van die van de beleidsvoornemens ten aanzien van natuurbeheer, zoals die zijn neergelegd in het programma natuurbeheer. Dit is eigenlijk lastig,

want het beleid en het geld voor 1998 horen bij elkaar, ook waar het natuurbeheer betreft. Bij de behandeling van het programma natuurbeheer vanmiddag kom ik uitgebreid terug op de door D66 gewenste financiële onderbouwing. Ik wil nu echter al wel aangegeven, mede om interrupties hierover te voorkomen, dat ik in dat kader nader aandacht zal vragen voor natuurontwikkeling bij de besteding van de ICES-gelden.
De laatste begroting van dit kabinet voor de verkiezingen in 1998 is een goede aanleiding om terug te zien op het beleid en de resultaten daarvan, wat betreft het onderdeel natuurbeheer van de begroting van LNV. Het is echter ook een goede aanleiding om vooruit te kijken. In de begroting en het begeleidend schrijven van de minister wordt geconstateerd dat het rapport Natuurverkenningen 1997 dat deze zomer verscheen, reden is om het beleid krachtig voort te zetten. Het is echter maar hoe je het leest. Het lijkt mij ook, maar tegelijkertijd zou het goed zijn, als was geconstateerd dat aan de toestand van de natuur nog niet zo heel veel verbeterd is. Weliswaar is door het kabinet meer geld uitgetrokken voor de realisering van de ecologische hoofdstructuur, maar problemen ten aanzien van beheer, verdroging, biodiversiteit en vermesting zijn nog lang niet opgelost. Op natuurbeheer kom ik, zoals gezegd, vanmiddag terug. Ik ga daar nu dus niet verder op in.
Met de nota Dynamiek en vernieuwing hebben wij de basis gelegd voor het nieuwe beleid dat ook vanmiddag aan de orde komt. Daarnaast, zo moet ook worden geconstateerd, is er door dit kabinet bij zijn aantreden extra geld uitgetrokken voor de ecologische hoofdstructuur. Er is vooruitgang geboekt op het gebied van de bescherming van flora en fauna door twee wetten, te weten: de Natuurbeschermingswet waar wij morgen over zullen stemmen, en de Flora- en faunawet die wij al hebben aangenomen. Volgens de fractie van D66 is implementatie van deze beide wetten en met name van de Natuurbeschermingswet absoluut nodig, vooral voor een snellere aanwijzing van natuurgebieden. Wij verwachten voor het einde van dit jaar dan ook voortvarende plannen van de minister en een lijst met gebieden.

Bij de begrotingsbehandeling in 1996 en ook vorig jaar heeft mijn fractie gewezen op het belang van natuur- en milieueducatie. Nu is daar in het totaal 7,8 mln. voor uitgetrokken. Dat geld komt uit diverse begrotingen van diverse ministeries. Voor de extra impuls in verband met het kaderplan Natuur- en milieueducatie is 1,5 mln. beschikbaar, maar dat bedrag en die impuls lopen eind 1999 af. Voor mijn fractie is deze kwestie in het verleden een belangrijk punt geweest. Dat is het nog. Wij zijn van mening dat natuur- en milieueducatie ook na 1999 een belangrijke plaats moet hebben in het natuurbeleid, vooral nu blijkt dat natuur- en milieudoelen door de groeiende economie onder druk zouden kunnen komen. De milieubalans geeft dat ook heel duidelijk aan. Wij zijn van mening dat voorlichting, participatie en educatie sleutelinstrumenten zijn bij het in goede banen leiden van een en ander. Deze bieden ook de kans op een werkelijk duurzame groei. Dat behoort ook tot het onderdeel milieu en economie. Bij de behandeling van de nota op dat punt heb ik voorstellen gedaan en opmerkingen gemaakt. Mijn fractie vraagt de regering om in de komende maanden een beleidsvisie te presenteren, aan de hand daarvan een strategisch plan te ontwikkelen voor de periode na 1999 en daar ook een financiële onderbouwing bij te leveren. In tweede instantie overwegen wij een motie op dat punt in te dienen.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter! Een informatieve vraag. De discussie over de NME heb ik vrij intensief meebeleefd. Eén van de oorspronkelijke doelstellingen daarbij was om te streven naar integratie in het reguliere onderwijs. Valt dat weg nu er na 1999 ook nog wat moet gebeuren?

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Neen, dat moet niet wegvallen. Daarom wil ik ook de zekerheid hebben dat dit niet gebeurt. Op dit moment heb ik er geen zekerheid over dat datgene wat wij hebben ontwikkeld op basis van die extra impuls een zodanige plaats zal krijgen dat natuur- en milieueducatie geheel verzekerd is.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Vorige week woensdag hadden wij een debat in de Kamer over de bijgestelde kerndoelen voor het basisonderwijs. Nieuw daarin is dat er een kerndoel milieu is geformuleerd. Dit moet nog worden geïmplementeerd, maar het staat heel uitdrukkelijk in die context. De data voor die implementatie liggen vast. Dat is dus niet iets dat een eind de volgende eeuw in kan schieten. Mevrouw Augusteijn stelt een expliciete vraag terzake. Zij stelt zelfs een motie in het vooruitzicht, omdat er na 1999 nog wat moet gebeuren, maar heeft mevrouw Augusteijn dit meegenomen? De discussies moeten namelijk niet langs elkaar heenlopen. Een en ander moet op zijn minst op elkaar zijn afgestemd.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Die garantie is er ook, omdat de gelden voor natuur- en milieueducatie uit de diverse potten van de diverse ministeries komen. Vervolgens is een en ander gecoördineerd. Ik vraag nu om een invulling van datgene wat wij ook naar het onderwijs willen toesluizen. Het gaat mij overigens niet alleen maar om natuur- en milieueducatie in de richting van de jongeren. Het gaat mij name ook om de volwassenen. Vooral instituten als het IVN houden zich bezig met informatie naar en educatie van volwassenen. Ik ben niet van mening dat alle volwassenen wat dat betreft al goed op de hoogte zijn. Vandaar mijn vraag om dat plan.
Na de begrotingsbehandeling van vorig jaar verscheen er op 20 december een brief van de minister over het soortenbeleid. Er was overleg gepleegd met de organisaties over het soortenbeleid. Er is vervolgens een plan van aanpak opgesteld. Er zijn volgens de minister specifieke soortgerichte maatregelen nodig voor de instandhouding en het herstel van de natuurlijke verscheidenheid van in het wild levende planten- en diersoorten. Er werd een jaarlijks bedrag toegezegd van 4 mln. met ingang van 1997. Dit gebeurt op projectbasis, met behulp van de uitvoerende organisaties en provincies. In de begroting van 1998 is dit bedrag echter niet meer terug te vinden. Het lijkt erop dat er slechts een bedrag van 2,4 mln. beschikbaar is.
Biodiversiteit is volgens de fractie van D66 van groot belang. In het programmabeheer wordt dit

uitgangspunt eveneens gehanteerd. Wij willen geen korting op dit terrein. Misschien is het dat ook niet. Wij vragen de minister echter duidelijkheid en ondersteuning op dit punt. Als de nu in de begroting ontbrekende 1,6 mln. in het Programma Beheer zit, dan wil ik dat graag weten. Ik wil verder ook graag weten welke gevolgen dit eventueel kan hebben voor de oorspronkelijke plannen.
Het Pinetum: ik geloof dat ik de vijfde in de rij ben die daarop wijst. Het IUCN heeft ons erop gewezen dat het Pinetum in Hilversum verloren dreigt te gaan door onvoldoende financiële middelen. De universiteit van Amsterdam laat het afweten evenals de gemeente. Ons inziens heeft de minister van LNV ook hier een taak. Hij is nu echter zo aangespoord, dat ik bijna moet veronderstellen dat het goed zal komen.
Voorzitter! Het is de laatste jaren heel duidelijk niet goed gegaan met de bestrijding van de verdroging. Ondanks het feit dat er problemen genoeg zijn, wordt het jaarlijkse budget van 24 mln. niet eens besteed en al jaren deels doorgeschoven. D66 wil de oorzaken hiervan weten en vooral wat eraan te doen is en welke maatregelen de minister hier voor ogen staan.
Voorzitter! Het valt op dat het op het gebied van internationaal natuurbeleid met het duurzame bosbeheer nog niet zo erg wil vlotten. NGO's mogen hier niet buiten spel staan. Vertegenwoordigers van de stichting Keurhout hebben in ieder geval enige maanden geleden laten weten dat er nog geen lucifertje duurzaam beheerd hout langs hun loket was getrokken. Dat is zeer teleurstellend. Ik heb geen berichten gehoord dat er in die situatie verandering is gekomen. Er is alleen zeer onlangs een partij FSC-gekeurd hout in Nederland gearriveerd, maar niet langs het loket van de stichting Keurhout. Mijn fractie is van mening dat Nederland dat ruim 90% van de houtbehoefte importeert, hier een verantwoordelijkheid voor heeft. In de uitvoering zijn wij tot nu toe teleurgesteld.
Voorzitter! Het laatste punt waar mijn fractie op wil wijzen, is de natuurontwikkeling als wezenlijk onderdeel van het ruimtelijkeordeningsbeleid. Bij de behandeling van de nota Milieu en economie maar ook bij de begrotingsbehandeling van VROM heeft dit aandacht gekregen. Natuurontwikkeling wordt te veel als compensatie gezien wanneer bij ruimtelijke projecten natuurschade of natuurverlies ontstaat. In een artikel in Intermediair van vorige week wordt de natuurontwikkelaar als marktpartij gezien, terwijl er aan natuur nog altijd geen financieel plaatje hangt, waardoor dit onderdeel nog lang geen gelijkwaardige economische betekenis kan krijgen. Enthousiaste ecologen hebben de totale natuur op aarde getaxeerd en de waarde vastgesteld op 33 biljoen dollar. Dat is erg interessant, maar we hebben daar nog niet zo veel aan.

De heer **Passtoors** (VVD): Voorzitter! In de economie is een schaars middel altijd een middel van veel waarde. Dat is natuur dus ook.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): We hangen dat kaartje er alleen nog niet aan. Als de heer Passtoors aangeeft dat hij dat ook vindt, doet mij dat zeer veel plezier. Ik verwacht dan op dit punt van de VVD in de komende tijd van harte steun.
Voorzitter! Voor het Groene Hart is vanaf 1998 jaarlijks 30 mln. extra uitgetrokken voor kwaliteitsverbetering, met name voor bosaanplant. Dat is op zich goed. Het zou echter veel beter zijn om de kwaliteit van de ruimte ook elders in het land vanaf het begin in de planvorming te betrekken. Deze minister van LNV zou een programma als ''veters los'' als unieke kans moeten zien voor een werkelijke kwaliteitsverbetering. Wij hebben daarover eerder een motie ingediend. Deze komt nog in stemming. Nederland 2030 en de besteding van de ICES-gelden kunnen daar de financiële onderbouwing voor geven. Dat constateert LTO-Nederland tot mijn vreugde ook. Wij vragen de minister van Natuurbeheer dan ook nadrukkelijk om daarbij een prominente rol te spelen.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter! Ik wil mevrouw Augusteijn graag een vraag stellen, ook al wil zij dit onderwerp naar de middag wilde doorschuiven. Het is duidelijk dat zij meer wil. Wat gaat D66 concreet voorstellen als het gaat om meer gelden voor natuur in ICES-verband?
Verder heeft mevrouw Augusteijn gezegd dat het mestbeleid onvoldoende is daardoor nu natuur te realiseren. Gaat zij een intensivering van onder andere het mestbeleid voorstellen?

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Wat de eerste vraag betreft, moet mevrouw Vos even wachten tot vanmiddag. Ik heb aangekondigd dat ik daar nog op terug zal komen. Zij moet overigens geen concrete bedragen maar een impuls verwachten, zoals ik al heb aangegeven. ICES gaat over de periode tot 2010.
Wat betreft het mestbeleid zullen wij ons voorlopig vooral moeten richten op de verkleining van de varkensstapel in ons land, die ongetwijfeld ook invloed zal hebben op de mest. Ik denk dat dit ruimschoots aan de orde komt bij de hoorzitting en bij de behandeling van het landbouwgedeelte van de begroting LNV.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): U weet net zo goed als ik dat het voorliggende beleid onvoldoende is om bepaalde milieudoelen te realiseren. Wij hebben bijvoorbeeld nog een groot probleem met de nitraatrichtlijn, waar wij niet aan kunnen voldoen. Vindt u niet dat er een verdere intensivering mogelijk is? Zult u daar in uw verkiezingsprogramma voorstellen voor doen?

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Mijn collega Ter Veer heeft een- en andermaal gepleit voor verkleining van de varkensstapel met een kwart van wat wij nu hebben. Dat zal ongetwijfeld gevolgen hebben voor het mestbeleid. Voorlopig zullen wij alles op alles moeten zetten om dat te realiseren. Dat zal nog lang niet gemakkelijk zijn.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter! In de Natuurverkenningen 1997 valt te lezen dat de oppervlakte van natuurgebieden in ons land voor het eerst in jaren weer toeneemt. De meeste natuurterreinen zijn echter aan de kleine kant. De achteruitgang van de soortenrijkdom is nog niet tot staan gebracht, hoewel het tempo van de achteruitgang is afgenomen. Er is sprake van een positief signaal dat genuanceerd wordt en een negatief signaal dat gerelativeerd wordt. Er is dus reden voor betrekkelijke tevredenheid.
De minister geeft in zijn brief van 9 juli jongstleden aan dat moet worden vastgehouden aan de koers van het natuurbeleid. Ik zou hierbij op

zichzelf willen aansluiten, zij het dat wij vinden dat hier en daar intensivering geboden is. Natuurbeheer en natuurbeleid staan voor de SGP-fractie in het teken van het bijbels genormeerde rentmeesterschap. Daarbij gaat het ook om toegankelijkheid en openstelling, uiteraard op verantwoorde wijze, om de belevingswaarde van de natuur voor burgers te intensiveren.
Collega's hebben al gewezen op probleemvelden die met de volgende trefwoorden kunnen worden aangegeven: versnippering, de verkokering die bij lange na nog niet weg is, verdroging, verzuring en vermesting. Hier wordt weliswaar aan gewerkt, maar er is bepaald nog geen definitieve omslag ten goede opgetreden. Ook de inpassing van menselijke activiteiten en infrastructurele ingrepen verdient blijvende zorg.
Net zo belangrijk als het natuurbeleid is het pakket van begeleidende maatregelen om dat beleid tot een succes te maken. De minister onderkent dat ook. Als stimulator van het particuliere beheer kondigt hij in de eindrapportage programmabeheer aan, in de begroting te komen met voorstellen om voor dat beheer aanpassingen in het fiscale stelsel te plegen. Een van die aanpassingen beschrijft hij als een vrijstelling van de inkomstenbelasting van vergoedingen voor het particulier beheer. Uit de eindrapportage programmabeheer maak ik op dat die vrijstelling betrekking heeft op de vergoeding van de waardedaling van de grond ten gevolge van de functiewijziging. Is dat juist of betreft de beoogde vrijstelling ook de vergoeding voor het beheer zelf? Wat is hiervan terug te vinden in de begroting?
Zojuist zei ik al dat het aantal soorten in ons land nog steeds terugloopt. In de begroting zijn interessante opmerkingen gemaakt over biodiversiteit en over het belang van internationale regelgeving op dit punt. Het is goed dat ons land daar uitvoering aan wil geven. Toch vinden wij dat duidelijker moet worden welke maatregelen hieruit op nationaal niveau voortvloeien en hoe deze worden aangepakt. Het is niet duidelijk of onverkorte uitvoering van de vigerende plannen op natuurgebied er daadwerkelijk toe zal leiden dat de soortenrijkdom in ons land weer op het gewenste niveau zal komen. Welke visie heeft de minister hierop?
Allerlei beschermende maatregelen zijn er goed voor dat bestaande soorten behouden blijven – denk aan de beschermde leefomgeving uit de Flora- en faunawet – maar hoe moeten wij nieuwe soorten, die er vanouds wel waren, weer binnen onze grenzen krijgen? Ik mis een integrale visie hierop. De noodzaak hiertoe lijkt mij wel geboden, de signalen uit de natuurverkenningen begrijpend. In dit kader sluit ik mij aan bij de gestelde vragen over de financiering van het platform dat bezig is met een soortenbeschermingsplan; de kwestie van 2,4 mln. in plaats van de afgesproken 4 mln.
Voorzitter! Met betrekking tot het Groene Hart heeft de minister een bedrag ter grootte van jaarlijks 30 mln. vanaf 1998 uitgetrokken. Kan de minister concreet aangeven, nu of zo snel mogelijk hierna, op welke wijze hij die 30 mln. invult? Zo lees ik dat hij het landinrichtingsinstrumentarium verbreed wil inzetten. Maar zullen daar dan weer aparte middelen voor worden vrijgemaakt of is dat inbegrepen in de genoemde 30 mln.? Wanneer kunnen zijn voorstellen met betrekking tot de landinrichting de Kamer bereiken?
Natuurbeleid is een kwestie van integrale afweging van belangen. Wij moeten de natuur zeker een plaats en ook een kans geven. Andere belangen moeten echter evenzeer in het oog gehouden worden. En daarmee stuiten wij op het spanningsveld tussen landbouw en natuur. In dat kader deed de SGP-fractie bij de behandeling van de begroting haar voorstel tot het realiseren van een agrarische hoofdstructuur. De minister verklaarde de motie die ik daarover indiende, als overbodig. Hij heeft mij echter bij lange na nog niet overtuigd, zeker niet nadat ik in de achterliggende dagen nog weer eens de nu voorliggende stukken tot mij nam. Vanmiddag spreken wij over voorstellen waarin beide belangen, zij het op beperkte schaal, samengaan. Daarbij komen specifieke vraagstukken om de hoek. Die zal ik dan ook vanmiddag aan de orde stellen.
Voorzitter! Ik wil ten slotte nog een opmerking maken over natuur- en milieueducatie. Mijn interruptie van zojuist moet niet worden verstaan als zou ik de NME vanuit dit beleidsterrein eind 1999 als afgedaan willen beschouwen. Ik vind echter wel dat de inzet vooral gericht moet zijn op het via het reguliere onderwijs bijbrengen van datgene wat wij zo graag aangebracht willen zien in de belevingswereld en de attitude van onze jongeren. Uiteraard is er vervolgens een inspanning die zich richt op de volwassenen. Maar jong geleerd is oud gedaan! Dat is ook in dezen het geval.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): U bent het toch wel met mij eens dat ''jong geleerd is oud gedaan'' tevens kan inhouden dat jongeren die extra impuls krijgen in buitenschoolse activiteiten die het IVN en Veldwerk nu ook organiseren? Het moet dus niet alleen binnen het kader van het onderwijs gebeuren, maar juist ook daarnaast in de sfeer van recreatie en vrijetijdsbesteding. Ik denk dus dat het heel goed is om het en/en te doen.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik ben het daar onverkort mee eens, maar ik denk dat de inspanning die gepleegd wordt, succesvoller zal zijn als je zoekt naar en komt tot een verwortelling van die activiteiten in het reguliere onderwijs. Dat is mijn visie daarop, mede vanuit de discussies die ik daarover heb meegemaakt in het kader van de onderwijsportefeuille.

Eerste termijn van de zijde van de regering

Minister **Van Aartsen**: Voorzitter! Ik wil de Kamer bedanken voor – om in de sfeer van dit debat te blijven – alle aaien en tikken.
Het gaat vandaag om de begroting voor het natuurbeheer. De voornemens van dit kabinet met betrekking tot het natuurbeleid kunnen niet los worden gezien van de ruimtelijke economische ontwikkelingen in het landelijk gebied. Het gaat om het vinden van een goede samenhangende balans tussen groei en kwaliteit. Ik denk dat dit een van de belangrijkste opgaven voor de komende jaren is. Wij hebben daar ook bij de begrotingsbehandeling over gesproken en het is eveneens aan de orde geweest bij de recente behandeling van de Natuurbeschermingswet.

Er zal een zorgvuldige afweging moeten worden gemaakt tussen de belangen van natuur, landschap, recreatie en de agrosector, waarbij de minister van LNV al die belangen in evenwichtigheid moet meenemen. Ik zeg dit met name in de richting van de heer Meijer. Het gaat erom, aan te sluiten bij de behoefte van de markt en de mobiliteit en daarbij de kwaliteit van de groene ruimte een impuls te geven. Om maar weer een keer te verwijzen naar het regeerakkoord van dit kabinet: het gaat daarbij werkelijk om het vinden van een evenwicht tussen economie en ecologie. Een ongelofelijk belangrijk aandachtspunt is daarbij de kwaliteit en de inpassing van infrastructurele werken. De heer Stellingwerf zeg ik dat de minister van LNV daarbij altijd ten volle betrokken is. In het kabinet is in wezen gaandeweg een soort vierhoek ontstaan van de ministers van VROM, van Verkeer en Waterstaat, van Economische Zaken en van LNV.
Voor de natuurontwikkeling kan de koppeling tussen nieuwe voorzieningen in de ecologische hoofdstructuur en nieuwe grootschalige natte natuurgebieden in delta, IJsselmeer en in en om de randmeren van groot belang zijn. Om te voorkomen dat waardevolle gebieden worden aangetast door diffuse verstedelijking, moet daar nu worden geïnvesteerd in ruimtelijke kwaliteit, door versterking van landbouw, natuur, bos en landschap. Vanwege de enorme druk op de groene kwaliteit, waarop ik dadelijk nog terugkom, is in het Groene Hart daarmee een aanvang gemaakt. Ik kom in concreto terug op de opmerking die de heer Meijer daarover heeft gemaakt.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Voorzitter! De opmerking van de minister over natuurontwikkeling in delta, IJsselmeer en randmeren is naar mijn mening enorm belangrijk, juist omdat daar nog veel te weinig van de grond is gekomen, terwijl de potenties er zijn. Die uitspraak lijsten wij vandaag in. Komt dit echter in plaats van de te zoeken 50.000 ha voor natuurontwikkelingsgebieden of is dit extra? Aan de begrenzing wordt natuurlijk al gewerkt. Binnen landinrichtingsprojecten wordt er hier en daar al rekening mee gehouden, door het verbinden van terreinen. Is het extra of is het een nadere invulling van de 50.000 ha?
Als dit laatste het geval is, heeft de minister niet zozeer een probleem met mij, maar meer met de mensen die al aan het zoeken waren, van de provincies.

Minister **Van Aartsen**: Ik heb het duidelijk over hetgeen in de komende periode volgens mij de inzet van ICES zou moeten zijn. Het omvat dus ook de extra inzet die in de komende jaren noodzakelijk zal zijn.
Ik stipte even het Groene Hart aan. Ik heb het daarmee niet in totaliteit behandeld. Alle leden hebben er vragen over gesteld. De heer Meijer had een heel intrigerende vraag. De lijn die ik schetste zou naar mijn oordeel moeten worden doorgetrokken naar andere waardevolle gebieden, zoals de zogeheten oostelijke corridor. Dat thema is terug te vinden in de follow-up van de missiebrief, langs de lijn Den Haag-Utrecht-Arnhem. Verder is er de zogeheten zuidelijke corridor, die afbuigt van Den Haag naar Rotterdam, langs de stedenband en zo richting België. Het ministerie van LNV en de minister van LNV zullen de komende jaren in het totaal van dat ruimtelijke beleid een forse inbreng moeten hebben. De minister heeft die nu al, maar vast staat dat die in de komende jaren alleen maar zal kunnen toenemen. Zie ook naar de follow-up van de missiebrief.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voor mijn helderheid vraag ik het volgende. In de missiebrief staat nu tot het jaar 2010 390 mln. gereserveerd. Voor de jaren daarna staan er nog meer bedragen. De minister noemt nu een extra inzet voor natuurontwikkeling in een aantal natte gebieden en de ontwikkeling van een oostelijke en een zuidelijke corridor. Is dat de inhoud die hij wil geven aan de 390 mln. extra?

Minister **Van Aartsen**: Ik meen dat wij daarover op enig moment al eerder hebben gediscussieerd, en marge van de begroting. In de follow-up van de missiebrief, die overigens anders heet, staat voor specifiek groen 390 mln. Maar het gaat natuurlijk om veel meer. Het gaat om het Noorden. Het gaat om de natte natuur, waarvoor de nodige bedragen in de brief zijn vermeld. Het gaat om het thema kwetsbare gebieden. Het gaat om middelen voor de landinrichting. Wij moeten natuurlijk het totaal van de portefeuille van LNV en het totaal van het rijksbeleid beschouwen.
Hetzelfde doet zich voor bij de begroting van 1998, waarbij niet alleen naar het Groene Hart moet worden gekeken. Ik kan de hele staat oplezen: het strategisch en regionaal groen, de eerste tranche voor CO_2, de tweede tranche voor CO_2, de middelen in het kader van Milieu en economie, dat wat in het kader van de nota Waterhuishouding ten behoeve van natuurontwikkeling is gekomen en bodemsanering, ook voor het landelijk gebied. Dat is voor het eerst dat dit gebeurt. De vraag wat er dan eigenlijk gebeurt en of voldoende met dat aspect rekening is gehouden, wat toch de continue vraag is van mevrouw Vos aan de coalitiepartijen, is hiermee volgens mij in wezen beantwoord.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Het was niet mijn bedoeling om nu al uitvoerig die discussie te voeren. Ik vroeg de minister meer naar de inhoud van zijn beleid dan naar het geld. Nu hij erop ingaat, wil ik er toch iets over zeggen. In de missiebrief staat dat 390 mln. reeds is ingevuld voor de periode tot 2010. Als ik kijk naar het totaal van natte natuur, groen en kwetsbare gebieden, gaat het om ongeveer 2,5 mld. waarvoor plannen staan. Daarnaast is er nog ruim een miljard voor het Noorden. Als ik dit afzet tegen het totaal van ruim 64 mld. waarover gesproken wordt, blijf ik dat een uiterst magere inzet voor natuur vinden. Dat houd ik staande, ook al komt de minister met een nadere verklaring.

Minister **Van Aartsen**: Dat zou ik dus willen tegenspreken. Wat ICES betreft moet niet de gedachte ontstaan dat die 64 mld. er is. Die is er niet. Het lijkt een land van onbegrensde mogelijkheden, maar er zal zeker de komende maanden en in het kader van de kabinetsformatie blijken dat het absoluut geen land van onbegrensde mogelijkheden is. Het is dus wel goed om de prioriteiten scherp te stellen. Aan het begin van mijn betoog heb ik daar iets over gezegd.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Wij praten over ICES-gelden – en ik doe dat zelf overigens ook – alsof dat een pot is die er al is, terwijl het eigenlijk niet meer is dan een

mogelijk voornemen van een nieuw kabinet. Niettemin is het van belang dat de politieke partijen, ook met het zicht op de verkiezingen, aangeven wat zij belangrijk vinden waar geld aan moet worden uitgegeven in de komende tijd. Als je de politieke partijprogramma's vertaalt naar de financiële consequenties, zie je dat zij hier en daar wat verschillen. Als de Kamer hier uitspreekt dat de intentie is om met name voor natuurbeheer een wezenlijk deel van nieuw in te zetten geld af te splitsen, is dat iets waar ook een minister van dit kabinet een boodschap aan heeft. Het is dan iets te kort door de bocht om te zeggen dat het voldoende is enz. Ik zou mij kunnen voorstellen dat vanmiddag in het kader van het beheer aan de orde komt, dat het beleid zo van belang is dat nog maar eens gekeken moet worden of het inderdaad voldoende is. Ik hoor liever een dergelijke intentie door de minister uitgesproken dan nu al de uitspraak dat het al heel wat is. Ik heb geen zin in die kwantificering. Ik heb veel meer zin in een visie op beleid en op wat belangrijk is in de komende tijd. Ik zou dat liever van de minister horen, zonder in cijfertjes verstrikt te raken en dan ook nog cijfertjes die er eigenlijk niet eens zijn.

Minister **Van Aartsen**: Ik werd wat uitgedaagd over die cijfertjes, omdat mevrouw Vos vrij continu die vraag heeft gesteld.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Misschien was deze interruptie ook meer aan mevrouw Vos gericht, maar overigens ook in uw richting.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter! Ik vind dat hier wordt gediscussieerd op een manier die ik niet helemaal zuiver vind. Natuurlijk gaat het mij niet alleen om cijfers, maar ook om een intentie. Maar de cijfers die ik heb, staan hier in een missiebrief. Als ik de minister aanspreek op de harde cijfers, te weten 390 mln. voor de periode tot 2010, zegt de minister: mevrouw Vos doet nu alsof dat het enige is, maar als zij naar de rest van het lijstje kijkt, kan zij zien dat er nog veel meer is. Als ik dan zeg: ''Oké, minister, dan hebben wij het daarover, maar dat vind ik nog weinig'', dan zegt de minister weer: nu doet mevrouw Vos alsof dat geld al uitgegeven wordt. Ja, dan denk ik: het is van tweeën één. Ik wil de minister graag aanspreken op de cijfers zoals die er nu liggen, want dat is het enige harde dat wij nu hebben. Mijn oordeel is dan dat ik dat te weinig vind en dat zeg ik ook richting mevrouw Augusteijn. Ik wil graag van deze minister horen, dat het gewoon meer moet worden.

Minister **Van Aartsen**: Dat het meer moet worden, hoort u op dit moment niet, want ik heb mij volstrekt verbonden aan datgene wat in de follow-up missiebrief wordt aangegeven. Daarbij maakt u overigens voor wat betreft de linkerkolom – het spijt mij dat wij het nu toch weer over de cijfers moeten hebben – opnieuw dezelfde fout, omdat ook in die linkerkolom allerlei andere thema's staan. Ik wees u al op de bodemsanering en op het CO_2-beleid, evenzeer van groot belang voor natuur en natuurontwikkeling. Een goed CO_2-beleid zónder iets te doen aan bosbeleid en het vormen van sinks, laat zich ook niet goed voorstellen. Het moet niet alleen toegespitst worden op die 390 mln.
Over de meer algemene insteek heb ik in het begin van mijn betoog iets gezegd en daar is overigens zowel de missiebrief uit 1996, alsook die uit 1997 van doordrongen. Een van de thema's die in de laatste brief sterk worden benadrukt, is het feit dat een goede economische ontwikkeling in Nederland ook mogelijk is geweest, doordat we ruimtelijk goed plannen en doordat we rekening houden met de vereisten die ook natuur en landschap met zich brengen. De brief geeft duidelijk aan dat dit een beleid is dat voor de komende jaren moet worden voortgezet. Daar ben ik ook als minister van LNV zeer van overtuigd. Dat is ook de reden waarom ik in de brief die ik aan uw Kamer heb geschreven – ik meen, naar aanleiding van de publicatie van de natuurverkenningen – heb gezegd dat de denklijn en de richting van ''Veters los'' mij zeer aanspreken voor de komende jaren; wij hebben daar bij de bespreking van Milieu en economie, naar aanleiding van de terechte vragen van mevrouw Augusteijn, ook over gesproken. Maar de keuzen zullen uiteraard in een nieuw kabinet moeten worden gedaan, waarbij het zo is – nu weer even terug naar de rechterkolom – dat er, zo zegt mevrouw Augusteijn terecht – ik hoor haast de heer Zalm – in wezen geen geld is.
De heer Meijer heeft gezegd – dat heeft mij zeer getroffen – dat volgens zijn fractie de minister van het platteland een museum wil maken. Ik heb zeer recent in een discussie die wij op Europees niveau over dit thema hebben gehad, mijnerzijds gezegd dat ik absoluut niet voel voor boerenmonumentenbeheer. Dat is mijn insteek en mijn stellingname. Het platteland is geen museum en zal dat ook in geen geval worden. Wat betreft het hele thema van de openstelling zou ik erop willen wijzen dat het kabinet, de regering, absoluut geen gehekte, verhekte of prikkeldraadnatuur wil hebben. Die opinie deel ik geheel met de heer Meijer. De feiten zijn dat zo ongeveer 80% van de gebieden zijn opengesteld en dat voor wat betreft het Staatsbosbeheer, waar ik nog gedurende een zeer korte tijd over mag gaan, het zelfs zo is dat de openstelling, naar ik meen, zo rond de 92 à 93% is. Dat is staand beleid en ik weet van de vele overleggen die ik met natuur- en milieuorganisaties daarover voer dat ook bij hen de ooit aangehangen filosofie dat je het beste met hekken zou kunnen werken, eigenlijk volstrekt verlaten is.
Voorzitter! De opmerkingen die betrekking hebben op de inschakeling van particulier natuurbeheer, kan ik het beste bewaren voor de discussie van vanmiddag. In het kader van de kritiek die de heer Meijer hierover heeft geuit, wil ik toch aangeven dat dit kabinet, onder forse oppositie, op dit punt een begin heeft gemaakt met het omgooien van het roer.
Ik begrijp wel waarom de heer Meijer tot zijn opmerking komt dat er eigenlijk te veel prioriteit is voor de Randstad, maar ik wil hem dan toch wijzen op de cijfers en de gegevens. Het economisch concentratiegebied in Nederland beslaat ongeveer 40% van het Nederlands grondgebied. Daar woont en werkt ongeveer driekwart van de Nederlandse bevolking. Tweederde van dat economisch concentratiegebied bestaat vervolgens ook weer uit landelijk gebied. Ik houd mijn collega's ook altijd voor als wij discussiëren over de Randstad, dat een groot deel van het economisch concentratiegebied in wezen ook uit landelijk gebied bestaat. Daar zal veel van datgene waar de missiebrief

over gaat, moeten worden verwezenlijkt. Daar zie je ook het duidelijkst de dilemma's die zich voordoen en de moeilijke afwegingen die gemaakt moeten worden tussen de economische belangen en de natuurbelangen. Toch wil ik erop wijzen dat er ook rekening wordt gehouden met andere delen van het land, zoals bijvoorbeeld het Noorden des lands en ik verwijs hiervoor naar de staatjes die in de missiebrief zijn opgenomen.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Voorzitter! Ik wil even terug naar de Randstad. Het is heel goed dat er een impuls wordt gegeven om het Groene Hart qua natuur en recreatie op te krikken en dat laatste gaat immers bij de minister hand in hand. Onderkent de minister met mij dat je niet alleen het accent moet leggen op het realiseren van bos, bos en nog eens bos, maar dat juist in het Groene Hart de openheid gewaarborgd moet blijven? Goede voornemens overlappen elkaar soms, maar uit alle stukken lijkt het alsof de recreatieve functie van natuur alleen maar zou moeten bestaan uit meer bos, terwijl internationaal gezien juist onze openheid, de veenweidegebieden die ook in het Groene Hart gelukkig nog veel aanwezig zijn, niet alleen karakteristiek worden gevonden maar ook uniek zijn voor de belevingswaarde. Ik zie de minister het hoofd schudden en ik hoop dat dit betekent dat ik het verkeerd zie.

Minister **Van Aartsen**: Nee, u ziet het goed. Het gaat niet alleen om het aanleggen van bos in de Randstad. Juist omdat daar sprake is van een voorloper van andere concentratiegebieden, gaat het om een impuls die zich op meer terreinen moet voordoen. Het gaat dan om natuur sec en om landinrichting: de verbetering van de hele structuur en wij denken daarbij niet meer alleen aan het rechttrekken van kavels. Wij denken ook aan maatregelen, die de toegankelijkheid van het gebied vergroten. Dat is een van de thema's, die rechtstreeks voortvloeien uit de visie Stadslandschappen, waarin sterk de nadruk werd gelegd op het mogelijk maken van de overgang tussen stad en land. De vier steden om het Groene Hart hebben ervoor te zorgen, dat de bereikbaarheid in het gebied toeneemt en daarbij gaat het om een samenstel van maatregelen: landinrichting, waardoor er ook ruimte is voor agrarisch natuurbeheer, aanleg van bos en aanleg van natuur. Op deze manier pogen wij dat voor dit gebied, dat een soort voorloper is voor andere gebieden, te doen.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter! De minister zegt, dat ook elders in Nederland wordt geïnvesteerd, maar we hebben het nu speciaal over het natuurbeleid. In zijn brief bij het programma Natuurbeheer lees ik, dat de minister extra kwaliteitsimpulsen wil geven voor natuur buiten de ecologische hoofdstructuur. Hij spreekt in deze brief echter met name over het Groene Hart, zowel met betrekking tot het stimuleren van het agrarisch ondernemerschap daar als tot het ontwikkelen van de natuur. Moet niet wel degelijk ook in andere gebieden in Nederland een dergelijke impuls worden gegeven, buiten die ecologische hoofdstructuur?

Minister **Van Aartsen**: Zeker, ik wees al op hetgeen specifiek voor het Noorden wordt vermeld en op de wensen voor landinrichting in andere delen van Nederland. Ik heb al gezegd, dat het Groene Hart een voorloper is voor andere concentratiegebieden, maar wij kunnen toch niet ontkennen dat wij hier te maken hebben met een typische prioriteit. Ik heb de gegevens over de economische activiteit in dit gebied al verstrekt, namelijk 40% van datgene wat er in Nederland gebeurt. In dat economische-activiteitsgebied komt weer zeer veel landelijk gebied voor. Dat geldt ook voor andere delen van het land, maar er moet een keuze worden gemaakt en die keuze hebben wij duidelijk gelegd bij de Randstad.
Voorzitter! Ik was gelukkig met de opmerkingen van mevrouw Swildens over de Natuurverkenning. Ook zij heeft gevraagd of de minister niet te optimistisch was. Mevrouw Vos heeft daar ook een paar opmerkingen over gemaakt. Ik heb een zo realistisch mogelijk beeld geschetst in de reactie op de Natuurverkenning, maar het kabinet weet veel te goed dat een natuurverkenning absoluut geen rustig bezit is. Maar als uit de teneur in de Natuurverkenning blijkt, dat een aantal dingen juist wel goed gaat en dat een paar passen voorwaarts gemaakt kan worden, hoeven we toch ook niet alleen maar bij zwartkijkerij te blijven stil staan. Maar nogmaals, de natuurverkenningen zijn geen rustig bezit. Dat betekent vasthouden aan de koers maar vooral ook aan ambitieniveaus. Wat mijns inziens ook van belang is – en dat stipt het RIVM-rapport aan op de pagina's 16 en 17 – is dat ook de benodigde bestuurlijke samenhang versterkt moet worden. Daarvoor zijn in de komende jaren kaderstellende afspraken nodig en zal afstemming moeten plaatsvinden tussen het ruimtelijke en het planologische beleid, het waterbeleid, het verdrogingsbeleid en het mest- en ammoniakbeleid in totaliteit. Met de betrokken provinciebesturen en in het IPO moeten de komende jaren duidelijke afspraken hierover worden gemaakt. Ik vind de opmerkingen die daarover door het RIVM en andere ontwerpers van de Natuurverkenningen gemaakt zijn, goed. Gebrek aan eenduidigheid in de beleidsdoelen voor natuur, bos en landschap is immers niet goed. Ook dat vraagstuk zal de komende periode de nodige regie vergen.
Voorzitter! Mevrouw Swildens vroeg naar een landsdekkende kaart voor ecosystemen en doeltypen om ook in dat kader tot taakstellende afspraken te kunnen komen. Dat is een goede gedachte. Op die manier kan voor de komende jaren de bestuurlijke verknoping en samenwerking bewerkstelligd worden.
Mevrouw Swildens, mevrouw Vos en de heer Meijer hebben gesproken over de voortgang van de uitvoering van de EHS. Uit de Natuurverkenningen kan worden opgemaakt dat ongeveer 1/3 van de taakstelling van het Natuurbeleidsplan is gerealiseerd. Daarmee ligt de uitvoering van de beheerovereenkomsten en de verwerving op schema. In het NMP is vastgelegd dat de bestaande natuurgebieden moeten worden vergroot en met elkaar moeten worden verbonden. Dat betrof een uitbreiding van 250.000 ha land, 100.000 ha beheergebied, 100.000 ha reservaatsgebied en 50.000 ha natuurontwikkelingsgebied. Op dit moment is daarvan 90.000 ha gerealiseerd. Dat is een bevredigend resultaat. Dat is mede bewerkstelligd door de impuls die dit kabinet aan het beleid heeft gegeven, ook in financiële zin. De uitvoering verloopt echter niet op alle onderdelen even voorspoedig.

De Kamer heeft daarover vanochtend ook gesproken. Met name bij de begrenzing is er sprake van enige achterstand. Wij hebben met het IPO afgesproken, dat er gestreefd zal worden naar een volledige begrenzing per 1 januari 1998. Ik denk dat dit moeilijk haalbaar zal zijn. Natuurlijk weet ik dat hierbij soms sprake is van lastige bestuurlijke afwegingen. Dit punt staat aanstaande donderdag op de agenda van een gesprek dat ik met het IPO zal hebben.

De heer **Stellingwerf** (RPF): Ik ben blij met dat overleg. Mag ik de minister er misschien aan herinneren, dat oorspronkelijk de datum van 1 januari 1996 gold? Er is dus al twee jaar bijgekomen. Op dit moment is slechts 60% aangewezen. Er is dus wel degelijk sprake van een probleem, maar dat erkent de minister ook.
Ik vraag de minister in dat gesprek ook het opnemen van de EHS in de bestemmingsplannen aan de orde te stellen. Hij spreekt deze week niet met de VNG, maar dat zal toch binnenkort wel een keer gebeuren, neem ik aan. Er is namelijk sprake van een grote achterstand. Voor een concrete bescherming is het van het grootste belang dat die achterstand zo snel mogelijk wordt weggewerkt. Bij de begrotingsbehandeling van VROM hebben wij daarover ook gediscussieerd. Ik wil dat punt in dit kader onder de aandacht van de minister van LNV brengen.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Ik onderschrijf de vraag van de heer Stellingwerf, voorzitter. Ik wil daaraan het volgende toevoegen. Het is natuurlijk mooi om een gesprek te voeren met de provincies. Daarmee moet ook de nodige spoed worden betracht. Er moet duidelijkheid ontstaan, ook voor de mensen zelf. Spoed mag er echter niet toe leiden dat men gemakshalve water bij de wijn doet en tot gemakkelijke oplossingen komt. Dat geldt zeker als het gaat om kwetsbaarder en moeilijk te realiseren natuurdoeltypen, die haalbaar zouden zijn als er iets meer tijd voor werd genomen. Spoed mag wat mij betreft niet ten koste van kwaliteit gaan. Ook binnen het doeltype valt te variëren. Men kan ook daar aan de lage kant gaan zitten.

Minister **Van Aartsen**: Voorzitter! Op de vraag van de heer Stellingwerf kan ik ronduit ''ja'' antwoorden. Ik spreek deze week echter niet over de bestemmingsplannen met de VNG. Ik steun de opmerking van mevrouw Swildens. Het zou een eenvoudige oplossing zijn om de normen te verlagen en op het gebied van de doeltypen een stap terug te doen. Dat is uiteraard niet de bedoeling. Daarom zitten er lastige bestuurlijke afwegingspunten, knelpunten in. Die zitten erin, omdat zich moeilijke afwegingen voordoen. Maar ik ben over de inzet van de provinciale besturen op dit punt niet pessimistisch gestemd. Laat ik dat er meteen bij zeggen. Anders ontstaat er misschien een verkeerde beeldvorming.
Voorzitter! U heeft gevraagd of het Groenfonds ook buiten de EHS toegankelijk kan worden gemaakt. Dat is mogelijk. Aanvullend op de EHS kan het Groenfonds een rol spelen. Men onderzoekt op dit moment nieuwe mogelijkheden. Men probeert ook geld van particulieren en overheden te koppelen aan projecten. Op dit moment zijn er nog geen omvangrijke projecten aanwezig. Maar deze gedachte van u, voorzitter, is in de praktijk verwezenlijkbaar.
U heeft de gedachte naar voren gebracht om de compensatie van de EHS ook binnen de EHS te realiseren. Deze gedachte wil ik afwijzen, omdat het beleid voor de compensatie juist is gebaseerd op het principe dat er geen nettoverlies aan natuur moet plaatsvinden in Nederland. Dus dat is een weg die, naar het oordeel van het kabinet, niet begaanbaar is. Waarom zou het Groenfonds niet gebruikt kunnen worden door particulieren? Het Groenfonds is er uiteraard in eerste instantie voor de realisatie van het Structuurschema groene ruimte. Daarvoor heeft het fonds diverse mogelijkheden. Maar het fonds onderzoekt nu ook de mogelijkheden om een financieringsrol te spelen ten behoeve van particulieren, met name in relatie tot het thema dat wij vanmiddag bespreken, het programma beheer. Dat kan door leningen te verstrekken, door groene beleggingsregelingen en door een revolving fund. Zo komen wij, maar ook dat is een thema voor vanmiddag, via die lijn aan extra mogelijkheden voor financiering. Dat komt dus naast hetgeen het kabinet heeft gedaan in het kader van de fiscale financiering. De heer Van der Vlies heeft een gedachte naar voren gebracht, die in het fiscale pakket van dit jaar is meegenomen.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Voorzitter! Ik heb gelezen dat het kabinet onlangs nog heeft overwogen om ook datgene wat wij vanmiddag bespreken in het kader van het natuurbeheer, via een zogenaamde groenfinanciering te realiseren. Dat wil overigens niet zeggen dat ik helemaal door heb hoe dat zou moeten. Wij hebben daarover een brief gekregen van de stichting Fagoed. Ik zou het op prijs stellen als de minister de hele systematiek vanmiddag wilde uitleggen. Het is mij niet helder hoe dit in het kader van het programma beheer kan worden uitgevoerd.

Minister **Van Aartsen**: Dat zal ik doen. Het is in wezen een drieluik, dat meer mogelijkheden beschikbaar maakt: fiscale stimulering, de Fagoed-methodiek en het Groenfonds.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Ik heb specifiek gevraagd naar een aantal suggesties die door de groenfondsen, onder meer door de Triodosbank, zijn gedaan.

Minister **Van Aartsen**: Ook daarop zal ik vanmiddag ingaan.
De heer Meijer heeft zorg geuit over het stimuleringskader. Een commissie zal de individuele aanvragen beoordelen. Datgene wat ik bij de behandeling van de begroting heb gezegd over het onderdeel ''markt en concurrentiekracht'' herhaal ik bij deze gelegenheid. Ook hier moet het gaan om werkelijk vernieuwende projecten en niet, zoals dat bij de andere regeling is gebeurd, om zaken die in de normale gang der dingen ter financiering worden aangeboden. De diverse regelingen zijn redelijk toegankelijk en worden ook benut. De WCL-regeling wordt jaarlijks uitgeput. In het stimuleringskader is er voldoende ruimte. Er is sprake van veel innovatief initiatief bij particulieren.
Is er sprake van stagnatie in de landinrichting doordat er minder geld is voor het kadaster? In het kabinet zijn bezuinigingsafspraken gemaakt over het kadaster. Het is de bedoeling om te komen tot een efficiëntere inzet van het kadaster, zonder dat projecten hoeven te

worden vertraagd. Op dit moment wordt naar oplossingen gezocht. Dat gebeurt in samenwerking met mijn collega van VROM. In een brief aan de Kamer heb ik daarop reeds geduid. Ik heb goede hoop dat oplossingen kunnen worden gevonden. Bij de begrotingsbehandeling is door de heer Blauw een tweetal projecten naar voren geschoven waar hij zorgen over had. Ik hoop dat het lukt om daarvoor en voor de projecten waarover wij het hier hebben, een oplossing te vinden.
De heer Meijer is ook ingegaan op de verdroging. Circa de helft van de totale doelstelling voor de terugdringing van de verdroging – 40% minder verdroogde natuurgebieden in 2010 – zal in landinrichtingsverband kunnen worden gerealiseerd. De heer Meijer heeft verder gevraagd welke nieuwe typen van bedrijvigheid de regering voor ogen staan. Ik denk dat er diverse combinaties mogelijk zijn van landbouw en andere activiteiten. Ook niet-agrarische activiteiten en bedrijvigheid kunnen de kwaliteit van een gebied versterken. Ik heb bij de begrotingsbehandeling ook aangegeven dat de landbouw vaak maar voor ongeveer 0,25% bijdraagt aan de economische bedrijvigheid van het landelijk gebied. Voor die niet-agrarische bedrijvigheid zijn op de begroting de nodige middelen ter beschikking. In 1997 was dat een bedrag van circa 10 mln. en in 1998 is dat ook een bedrag van 10 mln. Daarnaast hebben wij het program Vernieuwing landelijk gebied en het stimuleringskader.
De heer Meijer en andere leden hebben geïnformeerd naar de herijking van de landinrichting. Er is een enorme behoefte aan de nodige versnelling, vereenvoudiging en flexibiliteit. Ik zal de Kamer de wijzigingsvoorstellen op zeer korte termijn doen toekomen.
Wat het internationale natuurbeleid betreft, is het duidelijk dat hier grote prioriteit voor nodig is in het mondiale beleid. De biodiversiteit loopt terug. Het bossenbestand gaat zowel kwalitatief als kwantitatief achteruit. Het programma Internationaal natuurbeheer is daarbij, denk ik, van enorme betekenis. Een aantal departementen levert hier een bijdrage aan. Nederland zal andere landen blijven stimuleren om actief bij te dragen aan de oplossing van de gerezen problemen.

De heer Meijer heeft gevraagd naar de situatie ten aanzien van de PIN-gelden. De minister van LNV is de eerstverantwoordelijke voor de zogeheten PIN-gelden. De minister van Buitenlandse Zaken heeft de begrotingsverantwoordelijkheid voor de besteding van de 8 mln. PIN/Matra-gelden. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft beleids- en beheersverantwoordelijkheid voor de 7 mln. op dit terrein in de OS-begroting. Ik ervaar dat absoluut niet als een probleem, aangezien er, zoals de Kamer bekend is, tijdens deze kabinetsperiode sprake is geweest en nog is van een herijkt buitenlands beleid. Toekenning van de projectbedragen geschiedt in volstrekte onderlinge overeenstemming. Op dit gebied kan er dan ook geen enkel probleem zijn en dat is er ook niet. Ik weet niet of de heer Meijer erop doelde dat het bij betrokken geen aanleiding mag geven tot problemen. Ik heb in ieder geval geen signalen gekregen dat het voor betrokkenen onduidelijk zou zijn hoe men aan zijn financiering moet komen. Ik zal hier uiteraard zeer alert op zijn, maar de samenwerkingsstructuur die in het kader van de herijking binnen het kabinet is getroffen, leidt niet tot problemen.
Mevrouw Swildens, mevrouw Vos, de heer Passtoors en mevrouw Augusteijn hebben gesproken over het duurzaam bosbeheer en de samenwerking met de NGO's. De activiteiten op het vlak van de bilaterale samenwerking met Indonesië, Maleisië, Kameroen en Gabon zijn te vinden in de brief van de staatssecretaris van Economische Zaken van begin februari van dit jaar. Als meest concreet resultaat van de samenwerking kunnen de proefzendingen uit Maleisië en Indonesië van duurzaam geproduceerd hout binnenkort worden verwacht.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Voorzitter! Ziet de Stichting keurhout die partijen dan passeren en hecht die stichting zijn keur daar dan aan?

Minister **Van Aartsen**: Dat is de systematiek die in het kader van de brief is afgesproken.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Wanneer mogen wij een en ander verwachten?

Minister **Van Aartsen**: Ik weet dat niet exact, maar in de komende periode.

De heer **Stellingwerf** (RPF): Als de branden daar zijn geblust, maar dat is een beetje een flauw grapje.

Minister **Van Aartsen**: Dat vind ik een wrang grapje, voorzitter. Uit de mij ter beschikking staande informatie maak ik op dat er binnenkort proefzendingen uit Maleisië en Indonesië kunnen worden verwacht.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Voorzitter! Ik wil dat preciezer weten. Ik vraag dat ook niet voor niets. Sinds ik in de Kamer zit, wordt deze kwestie iedere keer op dezelfde manier beantwoord. Het is iedere keer: binnenkort dit en binnenkort dat. De Stichting keurhout is hier al geweest. Wij zijn naar de Stichting keurhout toe geweest, maar ik heb tot nu toe nog geen lucifer mogen zien. Ik wil dus preciezer worden geïnformeerd, ook over de hoeveelheden. Ik wil ook weten welke keur daaraan hangt en of dat al of niet volgens de desbetreffende criteria is gegaan.

Minister **Van Aartsen**: Ik zal die informatie in tweede termijn verstrekken.
Dan kom ik te spreken over een thema dat door iedereen aan de orde is gesteld, namelijk de biodiversiteit in relatie tot de wetenschappelijke collecties, meer in het bijzonder met betrekking tot het inmiddels beroemde Pinetum Blijdenstein in Hilversum. De regering hecht zeer veel belang aan de uitvoering van het verdrag inzake biologische diversiteit. Op 2 oktober jongstleden heeft collega Ritzen in een AO met de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen waar de plantencollecties onderwerp van overleg vormden zijn standpunt herhaald dat hij geen subsidie verleent. Dat overleg heeft op een donderdag plaatsgevonden. De vrijdag daarop heeft hij mij daar terstond op aangesproken. Die kwestie is dus direct met mij opgenomen. Op 26 juni jongstleden heeft minister Ritzen al aan de Kamer gemeld dat de financiering van de activiteiten van plantentuinen de verantwoordelijkheid van de tuinen zelf en hun financiers is. Die financiers kunnen universiteiten, gemeenten, particulieren of

stichtingen zijn. De minister heeft wel toegezegd dat hij overleg zou voeren met zijn collega's van VROM en LNV en dat hij de Kamer vóór de begrotingsbehandeling van OCW over het resultaat van een en ander zou berichten. Het overleg op dit punt met mijn collega is nog niet afgerond, maar de Kamer krijgt het standpunt vóór de komende begrotingsbehandeling van OCW.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter! Het is het een of het ander. Collega Ritzen is blijkbaar zeer duidelijk geweest: geen geld voor het Pinetum. De Kamer zegt breed dat dit wel moet gebeuren. Er is blijkbaar toch overleg gaande. Het lijkt me daarom goed dat we iets duidelijker horen of er door het kabinet nog naar extra middelen wordt gezocht of dat dit niet zal gebeuren.

De heer **Stellingwerf** (RPF): Voorzitter! Ik vind dit ook een beetje mager. Het gaat er vooral om of deze minister ook het belang van het behoud van dit soort collecties inziet, als een soort internationale genenbank. Dat is de relatie naar LNV.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Ik sluit mij aan bij de laatste vraag en doe daar nog een schepje bovenop. Ik zou bij de minister willen bepleiten dat hij zich daarvoor inzet. Ik refereer aan de Hortus in Amsterdam. Op een gegeven moment zal er ook hier wel een andere financieringsstroom gevonden worden, maar je kunt het Pinetum niet eerst laten verdwijnen. Ik vind dat de minister van LNV daar ook een taak in heeft.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter! Ik sluit mij hierbij aan. Ik heb de discussie bij OCW meegemaakt. Ook daar was Kamerbreed het verzoek aan de regering, te voorzien in voldoende geldelijke middelen met het oog op de continuïteit. Wat mij betreft staat niet meer de vraag ter discussie of hierin zal worden voorzien maar slechts hóé. De minister mag hier nog een paar dagen over doen, want de afspraak was inderdaad dat die brief er voor volgende week zou zijn.

Minister **Van Aartsen**: Voorzitter! Ik ben begonnen met de opmerking dat dit een belangrijk beleidsonderdeel is. Vervolgens moeten wij vaststellen dat het een verantwoordelijkheid is van mijn collega van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. De financiering is tot op heden via zijn begroting gelopen. Daarom heeft de Kamer dit terecht bij het AO met de minister van OCW aan de orde gesteld. De discussie die de collega met ons voert, loopt in eerste instantie langs deze lijnen. Ik moet op dit punt richting uw Kamer wat formeel zijn. Ik weet niet of de Kamer dit ook aan de orde heeft gesteld bij de behandeling van de begroting van VROM. In het kader van een evenwichtige behandeling van de diverse bewindslieden zou dit een goede zaak geweest zijn.

De heer **Passtoors** (VVD): Ook wij spreken met één mond.

Minister **Van Aartsen**: Dat dacht ik al, voorzitter. De collega van OCW is in eerste instantie geroepen om over deze zaak antwoord aan de Kamer te geven. Hij zal dat ter voorbereiding van de behandeling van de begroting van OCW ook doen.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Ik zou mij kunnen voorstellen dat de minister van LNV hier ook een taak heeft, niet alleen een stimulerende taak. Ik heb dat zonet ook gezegd. Ik lees mijn tekst er nog even op na. Kan er evenals bij het beleid van natuur- en milieueducatie ook vanuit LNV voor worden gezorgd dat deze veiligstelling, ook in financiële zin, plaatsvindt? Ik vind het vanuit het oogpunt van natuurbehoud ook van belang.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Voorzitter! Er zijn heel veel voorbeelden dat een bepaalde minister of bewindspersoon de voortrekkersrol heeft. Pas als van het begin af aan duidelijk is dat een zaak meer aspecten heeft, wordt er een coördinator aangewezen. Ik heb deze minister nog niet zo lang geleden in een ander verband horen zeggen hoe belangrijk interdepartementale afstemming is vanuit een natuuroogpunt en vanuit bepaalde doelstellingen. In dit geval gaat het om internationaal natuurbeleid en biodiversiteit, het instandhouden van de genenbank. Er ligt dan ook een stuk verantwoordelijkheid bij hem om te voorkomen dat de minister van Onderwijs die de brief mag schrijven, de verkeerde brief aan de Kamer schrijft.

Minister **Van Aartsen**: De minister van Onderwijs zal ongetwijfeld geen verkeerde brief schrijven. Daar ben ik van overtuigd.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Is dit nu een toezegging?

Minister **Van Aartsen**: Ik zou tegen de Kamer willen zeggen: laat u mij in de komende dagen nog wat onderhandelingsruimte. Ik vind dit thema zeer belangrijk. Ik ontken de verantwoordelijkheden van LNV hiervoor ook absoluut niet. Maar de Kamer mag het mij niet kwalijk nemen dat ik wat dat betreft als eerste naar mijn eigen achtertuin kijk. Ik kijk dan met name naar Wageningen. Nogmaals, ik vind het ook een zeer belangrijk thema. Ik wees ook op andere mogelijkheden die er zijn. Ik kan op dit moment niet anders aan de Kamer antwoorden dan dat de minister van OCW voor de begrotingsbehandeling zal antwoorden. Ik ben niet bereid om vandaag de verantwoordelijkheid al geheel op mij te nemen.

De heer **Stellingwerf** (RPF): Voorzitter! Er zitten hier twee woordvoerders die ook de onderwijsbegroting doen, dus wij zullen de vinger aan de pols houden.

Minister **Van Aartsen**: Voorzitter! Desnoods doen de heer Ritzen en ik dat volgende week samen, maar dat zal ongetwijfeld niet, want het gaat hierbij niet alleen om een coördinator, maar ook om een kassier.
De heer Stellingwerf, mevrouw Vos, mevrouw Swildens en mevrouw Augusteijn hebben gesproken over het soortenbeleid. Om kort te antwoorden op dit punt, er is op de begroting niet minder, maar zelfs meer beschikbaar voor het soortenbeleid in de komende jaren. Terecht heeft de Kamer gezegd dat er vorig jaar is afgesproken dat er in ieder geval 4 mln. beschikbaar zou zijn voor dat deel van het soortenbeleid waar het de Kamer nu in het bijzonder om gaat, en dat dit expliciet op de begroting tot uitdrukking zou komen. Ik zal regelen dat die 4 mln. expliciet op de begroting wordt opgenomen. Dat is een omissie die gewoon rechtgezet moet worden, want daar hebben wij bij de vorige begrotingsbehandeling een helder debat over gevoerd. Ik wil het beeld tegenhouden dat er minder beschikbaar zou zijn voor het

soortenbeleid. Er is in totaal zelfs meer beschikbaar in de komende jaren.

De heer **Stellingwerf** (RPF): Ik ben blij met die opmerking. Ik ben het met de minister eens dat er per saldo meer geld voor beleid in deze sfeer beschikbaar is. Het ging om die 4 mln. die bestemd moest worden voor specifieke soortbeschermende maatregelen in het kader van de soortenbeschermingsplannen. Ik ben blij dat de minister deze toezegging doet.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Ik ook. Ik dacht al dat die 4 mln. ergens verstopt was. De minister komt blijkbaar met een nota van wijziging, want hij moet iets repareren als hij het zichtbaar wil maken. Kan hij dan ook heel duidelijk aangeven of dat ten koste van een andere post gaat, en zo ja, welke? Anders neem ik aan dat de begroting met 2,6 mln. wordt opgehoogd, maar als ik mij daarin vergis, zou dat nog beter zijn.

Minister **Van Aartsen**: Zoals u weet, is dat geen begaanbare weg, want dan zondig ik tegen alle afspraken die er over het stringent begrotingsbeheer zijn gemaakt. Het is nu bij twee begrotingsartikelen gezet. Daardoor ontstaat het beeld dat er voor deze vorm van soortenbescherming geen 4 mln. ter beschikking zou zijn, maar dat zal wel zo zijn. Ik zal op dit punt met een nota van wijziging komen.
Ik ben het eens met het belang van natuur- en milieueducatie. Hiervoor is een program, waarover de Kamer ook heeft gesproken. Er is op dit punt sprake van een goede samenwerking tussen een zestal ministeries, waarbij ik mij afvraag of er in de komende periode niet een zevende bij zou moeten komen, namelijk het ministerie van Economische Zaken, maar hiermee begeef ik mij ook op de rand.
Een en ander heeft vorm gekregen in de extra impuls Natuur 1996-2000, waarmee een tweetal doelen worden nagestreefd: een versterking van de inbedding van de natuur- en de milieueducatie en de ontwikkeling en uitwerking van buitenschoolse natuur- en milieueducatie. In de komende periode, ik meen in de loop van volgend jaar, zal een evaluatierapport worden uitgebracht. Tot en met 1999 zijn er gelden beschikbaar.
Ik ben bereid om na te denken over de manier waarop wij de natuur- en milieueducatie na afloop van deze periode voortzetten.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Is de minister bereid om het resultaat van zijn nadenken neer te leggen in een notitie aan de Kamer? Als dat zo is, kan ik afzien van het indienen van een motie op dit punt.

Minister **Van Aartsen**: Ja.

De **voorzitter**: Wij hebben nog een klein halfuur voor de tweede termijn beschikbaar. Met uitzondering van de heer Passtoors hebben alle leden hun spreektijd volledig opgesoupeerd. Om de minister de kans te geven om voor 13.15 uur nog een reactie te geven in tweede termijn, stel ik voor dat wij onze inbreng in tweede termijn beperken tot twee minuten per fractie.

Tweede termijn van de zijde van de commissie

De heer **Meijer** (CDA): Ik dank de minister voor zijn antwoorden. Hij heeft mij op een aantal vragen heel duidelijk een positief antwoord gegeven.
Het enige punt waarover ik met de minister van mening verschil, is de inzet ten aanzien van de Randstad. Er is toch nog sprake van een onevenredigheid als je kijkt naar de projecten en de wensen die elders in het land bestaan. Dat is zeker het geval nu ik heb vernomen dat men in de Randstad bezig is om projecten zo snel mogelijk te inventariseren teneinde het geld goed te kunnen besteden, terwijl die projecten elders kant en klaar liggen. Ik heb daarbij Overijssel genoemd, maar ook in andere delen van het land is men er al veel verder mee. Dat zou toch een stukje demotivatie kunnen geven.
Ik wil twee moties indienen. Dat heeft met name te maken met de vergoeding die de lagere overheden ontvangen voor het bosbeheer. Die vergoeding bedraagt 50% van de normale vergoeding. De eerste motie luidt als volgt.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat gemeenten voor slechts 50% in aanmerking komen voor de bijdragen die aan particulieren en natuurbeschermingsorganisaties beschikbaar gesteld zullen worden voor de instandhouding van bossen en natuurterreinen;

verzoekt de regering gemeenten een evenredige bijdrage te geven voor de instandhouding van hun bossen en natuurterreinen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Meijer. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 25 (25600-XIV).

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Nog niet zolang geleden heeft dezelfde CDA-fractie een motie ingediend om de subsidie voor 50% toe te kennen aan de lokale overheden. Dat was dus een initiatief van het CDA. Ik vraag mij derhalve af wat er intussen gebeurd is.

De heer **Meijer** (CDA): Dat klopt. Die motie over de 50% is destijds ingediend door oud-collega Esselink. Dat betrof toen in ieder geval een minimale garantie voor een subsidie van 50%, omdat er in eerdere instantie zelfs sprake was van een lager percentage voor gemeenten. Wij vinden dat, nu wij straks met het Programma Beheer aan de gang gaan, de subsidies gelijk moeten worden gesteld, omdat anders het risico wordt gelopen dat lagere overheden zullen overwegen om hun bosbezit af te stoten omdat de kosten te hoog worden. Wij vinden dus dat, met het Programma Beheer in het vooruitzicht, de vergoedingen voor bosonderhoud voor iedereen hetzelfde zullen moeten zijn. Het is derhalve meer een opwaardering van de subsidies die wij destijds op 50% hebben kunnen krijgen. Wij zouden het nu gewoon weer naar 100% willen hebben.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): De heer Meijer zegt dat de subsidies gewoon weer op 100% vastgesteld moeten worden. Dat is niet gewoon, want het was eerst niets. Vervolgens hebben de PvdA- en de CDA-fractie er 50% van gemaakt. U kunt dus niet zeggen ''gewoon weer naar 100%''.

De heer **Meijer** (CDA): Nee, gelijk aan alle andere die voor dezelfde vergoeding in aanmerking komen.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): U bent tegelijkertijd voorzitter en woordvoerder. U bewaakt ook de orde. Wij hebben afgesproken, dat wij het Programma Beheer in ieder geval niet bij de begroting zouden betrekken. Dat bespreken wij vanmiddag. Ik kan mij voorstellen dat de CDA-fractie ervoor kiest op dat moment zo'n motie naar voren te brengen. Dan kan er inhoudelijk op worden ingegaan. Het is echter terecht als u het nu hebt gedaan als de financiële consequenties moeten doorwerken voor 1998. Daar praten wij nu immers over. Die financiële consequenties betreffen een X bedrag. U weet ongetwijfeld hoeveel; ik weet het ook. Het is ongeveer 3,5 mln. Bent u van plan dat bedrag op de begroting voor 1998 te laten drukken? Zo ja, waar haalt u het geld dan vandaan? Zo nee, waarom stelt u het dan nu aan de orde en niet vanmiddag?

De heer **Meijer** (CDA): Wij zien deze motie niet in het kader van het Programma Beheer, maar puur als een onderdeel van de begroting voor 1998.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Dan wil ik uw dekking graag.

De heer **Meijer** (CDA): Uiteraard. Die dekking komt uit de post personeel.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Dan gaat u dus een amendement indienen op de begroting.

De heer **Meijer** (CDA): Ja!

De heer **Stellingwerf** (RPF): Waarom bent u daar niet in eerste termijn over begonnen? Dan hadden wij, gelet op de tijd, ook een inhoudelijke reactie van de minister kunnen krijgen. Misschien kan dat nu nog vanmiddag.

De heer **Meijer** (CDA): Als er geen tijd meer voor over is, kan het wellicht vanmiddag.
Ik zou graag een tweede motie indienen, over de vergoeding voor rietmaaibermen. Die is ingetrokken. Dat leidde tot een stukje demotivatie voor alle mensen die tot nu toe op een adequate manier met de rietmaaivergoeding zijn omgegaan.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat:
- als gevolg van het wegvallen van de rietmaaivergoeding in januari van dit jaar delen van percelen niet meer gemaaid worden, omdat dat onrendabel is geworden;
- hierdoor ongewenste verbossing ontstaat van delen van deze percelen;
- de rietmaaivergoeding een instrument is dat uitstekend past in de doelstellingen van het Programma Beheer;

verzoekt de regering de beëindiging van de rietmaaivergoeding weer ongedaan te maken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Meijer. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 26 (25600-XIV).

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Voorzitter! Ik dank de minister voor zijn antwoord in eerste termijn. Het is goed om even aan te geven dat mijn bezorgde houding niet minder is. Dat is niet een kwestie van somberen, maar van de vinger aan de pols houden, opletten, niet te gauw achterover leunen, je niet rijk rekenen, enz. Ik constateer met genoegen, dat de minister dezelfde interpretatie heeft, ook na het lezen van de Natuurverkenning '97. Wij zien daarin dat sinds 1900 de natuurgebieden zijn teruggelopen van 600.000 ha naar 160.000 ha in 1990. Het is nodig dat er een omslag plaatsvindt. Bij het aantreden van dit kabinet is er een extra impuls gegeven. Dat betekent dat de EHS zou kunnen worden gerealiseerd, als er niet wat tegenslagen op ons pad waren.
Ik wil echt kwijt, dat het kabinet een omslag in denken laat zien als het gaat over de in ICES-getallen uitgedrukte intenties. ICES-gelden zijn er nog niet. Er ligt in de natuur, zo zeg ik ook mevrouw Vos, nog een tijdbom, door de verontreinigde bodems. Het is heel goed dat de impuls voor bodemsanering er is. Je kunt natuur alleen ontwikkelen en in stand houden als je milieucondities optimaliseert. Dat gaat hand in hand. Over het Groene Hart wil ik het niet hebben. Het lijkt mij uitstekend dat het een voorloper is voor andere concentratiegebieden. Alleen hoop ik dan wel dat er voldoende budget voor kan worden vrijgemaakt. Anders ontstaat er weer een systeem van communicerende vaten. Wij moeten oppassen dat wij dan niet de natuur elders, die ook kwetsbaar is, op het spel zetten. Uiteindelijk gaat het om duurzaamheid. Bij het ontwikkelen en behouden van natuur staat duurzaamheid voorop.
Ik ben er blij mee als alle natuurdoeltypen nog eens duidelijk neerslaan op een kaart. Er komt later nog een antwoord van de ministers over Blijdenstein. Het lijkt mij alleen maar prima dat de minister wil nadenken over natuur- en milieueducatie. Als je dat zo uitspreekt, schept dat verwachtingen. Ik ga ervan uit dat dit nadenken met een positief resultaat eindigt.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter! Ik ben blij dat de minister zojuist heel helder is geweest over zijn interpretatie van de natuurverkenningen, met de zin: ''De natuurverkenningen zijn geen rustig bezit.'' Dat maakt helder waar deze minister staat. Dat onderschrijf ik. Waar ik de minister wel op blijf bevragen, is de constatering in natuurverkenningen en in andere nota's dat het huidige milieu- en natuurbeleid onvoldoende is om de teruggang van de biodiversiteit een halt toe te roepen. Ik heb de minister ook gevraagd of hij vindt dat het beleid tekortschiet en dat intensivering noodzakelijk is. Ik doel dan vooral op de milieukant, mest- en ammoniakbeleid en verdroging en versnippering. Wellicht kan hij daar nog zijn visie op geven.
Het tweede punt dat ik heb aangekaart, ging over het geld. Eerlijk gezegd denk ik, als het kabinet ICES-brieven naar de Kamer stuurt, dat wij daarover mogen discussiëren. Het is duidelijk dat de minister niet wil reageren op de cijfers die er nu liggen. Ik blijf van mening dat een grotere impuls nodig is dan nu is voorgenomen. Mijn fractie heeft daarom ook een motie ingediend die ik vooral wil benoemen als een steun in de rug van deze minister om te zorgen dat het noodzakelijke geld ook echt op tafel komt.

Wat het agrarisch natuurbeheer betreft zegt de minister dat het Groene Hart prioriteit heeft. Op zichzelf steun ik volledig het beleid ten aanzien van het Groene Hart op dat punt, maar als het gaat om natuurkwaliteit en om allerlei initiatieven van milieucorporaties en van agrariërs die graag daarin iets willen doen, is meer geld nodig om hetgeen in beweging is gezet te stimuleren en voort te zetten. Daar zouden op korte termijn meer middelen voor beschikbaar moeten komen. Wellicht komen wij daar vanmiddag op terug.
Het is mooi dat er een plan komt voor de voortzetting van natuur- en milieueducatie. Komt de minister met een voorstel? Dat lijkt mij van groot belang. Blijdenstein moet blijven. Mijn fractie zal daar ook bij de behandeling van de onderwijsbegroting met anderen op aandringen.

De heer **Passtoors** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Ik heb een aantal antwoorden van de minister op mijn vragen nog niet gehoord. Naar aanleiding van de grote terreinbeherende organisaties had ik drie vragen. Dat waren vragen over de jaarlijkse volledige openbare verantwoording van de subsidiegelden, de mogelijkheid om in overleg met hen te komen tot een klachtenprocedure en de samenwerking met particuliere natuurbeheerders waarbij uitwisseling ook tot de mogelijkheden behoort. Ik heb ook nog een vraagje gesteld over langkamperen. Ik was daar toch wel benieuwd naar, omdat wij daar nogal wat tijd aan besteed hebben.
Ik ben blij met de opmerkingen over natuur- en milieueducatie. Ik benadruk nog dat dit in beginsel in het reguliere onderwijs thuishoort. Gelukkig is het ook in de basisvorming opgenomen. Dat betekent dat iedereen ermee te maken heeft. Uiteraard moeten er ook daarbuiten nog extra mogelijkheden zijn, juist voor degenen die daarin specifiek zijn geïnteresseerd.
Wat de landinrichting betreft nog de vraag of de minister in de toegezegde brief over de versnelling, vereenvoudiging en flexibilisering ook aandacht kan besteden aan de openheid van de procedures. Daar komen toch nog wel eens klachten over. Het uitgangspunt in de wetstekst zelf is dat het kan in beslotenheid, maar ik neem aan dat dit alleen de bedoeling is als daar reden voor is. Zodra openheid betracht kan worden, neem ik aan dat die openheid er ook komt.
Wat de plantencollecties betreft sluit ik mij aan bij de rest van mijn collega's.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Voorzitter! Allereerst een opmerking over de ICES-gelden. Ik zeg het maar weer, alhoewel ik mij realiseer dat het een foute uitdrukking is. Ik weet echter niet goed hoe ik het anders moet noemen. Het gaat om de investeringsvoornemens voor de lange termijn. Voor de fractie van D66 liggen die nog niet voor 100% vast, ook niet in de verdeling. Het moge zo zijn dat het kabinet daar bepaalde afspraken over heeft gemaakt, wij hebben daar als politieke partijen ook een eigen verantwoordelijkheid in bij onze inbreng. Dat betekent dat wij na de verkiezingen zullen aandringen in het kader van de ICES op uitgaven in de richting van die duurzaamheid. Dat vinden wij van groot belang. Ik kan en wil dat op dit moment niet kwantificeren, maar geef wel duidelijk aan dat dit de inzet zal zijn van D66. Wij zullen moeten inzetten op duurzaamheid in de zin van economische groei binnen het kader van de randvoorwaarden die het milieu eraan stelt; dat zal financiële consequenties hebben, zo zeg ik met nadruk.
Voorzitter! Ik ben blij dat de minister in zijn eerste termijn al meteen boter bij de vis heeft gegeven op een aantal punten. Ik noem het Pinetum Blijdenstein. Dat moet nu ongeveer gered zijn; dat kan haast niet anders na zo'n grote, brede steun – óók van de zijde van mijn collega Passtoors – en daar ben ik heel blij om.
Voorzitter! Het gaat om 4 mln. voor het soortenbeleid. Ik ben blij dat dit herstel er komt en dat hier een nota van wijziging voor komt. Dat geeft duidelijkheid, ook naar de sector toe.
Ten aanzien van de natuur- en milieueducatie merk ik het volgende op. Ik ben heel verheugd dat de minister heeft gezegd, dat hij die beleidsvisie vorm zal geven. Dat betekent dus: nog het komende jaar. Ik ga ervan uit – ik zie dit graag bevestigd – dat hij daarbij ook een uitvoeringsplan in zijn notitie zal neerleggen.
Voorzitter! Ik heb ten slotte nog een opmerking ten aanzien van de moties van het CDA. Ik heb daar toch wat moeite mee, niet zozeer misschien wat betreft de inhoud, want daar zullen wij dan wel over steggelen bij de bestemmingen, maar wel wat betreft de wijze waarop u dat als woordvoerder van de CDA-fractie gedaan heeft. Het betreft hier namelijk twee moties die beide een gevolg hebben voor de financiële verschuivingen binnen de begroting. In zo'n geval is het eigenlijk heel gebruikelijk dat daar amendementen voor worden gemaakt mét een financiële dekking. Nu heeft u mij en marge gezegd dat het dan maar uit de personeelskosten moet komen. Ik heb geen idee wat u daarmee precies bedoelt: welke personeelskosten, hoeveel? 50% bij de gemeenten: dat is 3,5 mln. en dat betekent nogal wat. Ik zou willen weten waar u dat vandaan haalt. Ik heb het uw collega ook zien doen bij de VROM-begroting, waar ook voortdurend op de personeelslasten werd ingezet, terwijl ik niet het idee heb dat men ernstig en goed had nagedacht over wat daar de gevolgen van zijn. Ik vind dat u dan ten minste moet aangeven hoe u de effecten op die personeelslasten beoordeelt, ten aanzien van met name de ruim 3,5 mln.

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Voorzitter! Misschien mag ik het volgende voorstel doen. Wij hebben weliswaar de middag uitgetrokken voor de behandeling van het Programma Beheer, maar wij hebben ook uitdrukkelijk in de procedureafspraken gesteld dat de behandeling van het Programma Beheer in het kader van de begrotingsbehandeling zou plaatsvinden. Dat betekent dat alles wat daar gezegd wordt en alles wat daar nog aan voorstellen komt, hetzij als wijzigingsvoorstel op de begroting, hetzij als motie, ook bij de stemmingen rond de begroting betrokken kan worden. Ik zou mij dus kunnen voorstellen u er, als woordvoerder namens de CDA-fractie, vanmiddag gewoon nog een keer in het kader van het Programma Beheer op terugkomt, zodat het wat meer aandacht kan krijgen.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): Dat had ik in eerste instantie al voorgesteld; dat leek mij ook logisch.

De heer **Meijer** (CDA): Ik neem het voorstel graag over. We zullen

zorgen dat we er vanmiddag inderdaad op terugkomen.

De heer **Stellingwerf** (RPF): Voorzitter! Ik dank, via u, de minister voor de beantwoording. Op een aantal punten is er nu in ieder geval helderheid. Eén van de punten waarover zo terloops wat helderheid ontstond, was dat de minister absoluut niet denkt aan compensatie ván EHS ín EHS, hetgeen door u vanmorgen even was gesuggereerd. U kwam daar echter in tweede instantie niet op terug. Ik neem dus aan dat u zelf nu ook vindt, dat dit een grote sigaar uit eigen doos was. Ik zeg dank voor de toezegging ten aanzien van het soortenbeleid. De intentie ten aanzien van Blijdenstein zullen in ieder geval ik zelf en, naar ik denk, collega Van der Vlies, die ook woordvoerder onderwijs is, bij de Onderwijsbegroting uitdrukkelijk in de gaten houden.
Ik heb nog een tweetal vragen. De minister heeft over de inpassing van infrastructuur gezegd, dat hij daar gaandeweg meer en meer bij betrokken is geweest, maar even later hadden we het over de afstemming van beleid tussen de verschillende terreinen – ruimtelijke ordening, water, mest, enz. – en over de noodzaak dat er duidelijke afspraken over zouden moeten worden gemaakt. U begrijpt dat ik die twee zaken toch wel wat in het verlengde van elkaar zie liggen. Ik zie namelijk bij de grote infrastructurele projecten – ik ben ook op die begroting woordvoerder; dat is een van de voordelen van een kleine fractie – niet altijd het resultaat van de invloed van andere ministeries. Ik heb het gevoel dat Verkeer en Waterstaat daar zeer maatgevend is; dit betreft dan met name het financiële punt.
Ik heb, ten slotte, nog een vraag gesteld over de relatie tussen biodiversiteit en het klimaatbeleid zoals dat straks in Kyoto aan de orde komt. Ziet de minister in dat klimaatprobleem ook een relatie met de landbouwgewassen? Ik doel op de mogelijk slechte invloed van de ontwikkelingen in het klimaatbeleid op de productie van landbouwgewassen en op de voedselveiligheid. Wat was de invloed van deze minister op de kabinetsbespreking inzake Kyoto?

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter! Ik dank de minister voor zijn beantwoording. Enkele krachtige uitspraken vonden bij mij een goed onthaal, bijvoorbeeld die over het platteland dat niet moet verworden tot een museum.
Ik kom nog even terug op de inspanning voor de groene ruimte en daarin de expliciete plaats voor het Groene Hart. Ik constateer dat er vanaf 1998 30 mln. per jaar wordt uitgetrokken voor het Groene Hart; daarnaast in de jaren 2004 tot 2010 voor het strategisch groen in totaal 235 mln.; daarnaast door andere overheden aan eenmalige financiële steun extra regionaal groen ten hoogste 45 mln.; daarnaast uitwerking van de versnelling en verbreding landinrichtings-instrumentarium. Als ik naast die opsomming een accolade zet, dan constateer ik dat de inspanningsverplichting prima is. Toch wil ik nog weten hoe dit planmatig in zijn werk gaat. In eerste termijn heb ik om die concretisering gevraagd en ik heb daarop geen antwoord gekregen, anders dan dat er over de landinrichting binnenkort een brief naar de Kamer wordt gezonden.
Ik kan concluderen dat Pinetum Blijdenstein in orde komt, hoe dan ook!
Tot slot heb ik nog een vraag van een van de collega's die in tweede termijn was vergeten te vragen naar het verslag van de Waddenzee-conferentie. Namens die collega wil ik aan de minister doorgeleiden dat de Kamer daar heel veel belangstelling heeft.

Tweede termijn van de zijde van de regering

Minister **Van Aartsen**: Voorzitter! Ik begin met die laatste vraag. Het verslag van de Waddenzee-conferentie is afgelopen vrijdag naar de Kamer gezonden. Ik heb dat zodra ik terugkeerde uit China en Luxemburg, getekend. Het zal wel ergens in de Kamer liggen.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter! Ik heb daarover een heel korte opmerking. Het werkt gewoon niet zo. Wij krijgen die stukken niet op tijd dus ik vraag de minister om die stukken graag een week eerder te tekenen, zodat wij ze even kunnen bekijken.

Minister **Van Aartsen**: Toen was ik er niet.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): U was in China, maar de wereld is klein tegenwoordig.

Minister **Van Aartsen**: Maar toen was die conferentie nog niet afgelopen. Er was in dit geval niet zoveel aan te doen. Uw Kamer hecht er altijd aan, dat de handtekening van de minister erop staat.
Ik kom nu toe aan de beoordeling van de beide moties die zijn ingediend. Ik begin met de motie ten aanzien van de 50% voor de gemeenten. De gemeenten mogen in dit kader gewoon op hun eigen verantwoordelijkheid worden aangesproken. Gemeenten hebben eigen financiële mogelijkheden, zoals de heffingen. Zij kunnen de OZB inzetten en ze hebben de mogelijkheid om op het gebied van overige belastingen iets te doen. Het is geen goede weg om de gemeenten hiervoor in een bijzondere positie te plaatsen. Ik moet deze motie dan ook werkelijk ontraden. Hetzelfde geldt voor de ingewikkelde vraagstukken betreffende de rietmaaivergoeding. In wezen moet ik daarop antwoorden dat het onze algemene lijn is dat wij doelgroepen niet meer rechtstreeks subsidiëren. Onder dat mes is ook de rietmaaivergoeding gevallen, die overigens bij mijn weten alleen bestaat in noordwest-Overijssel. Ik moet die motie dan ook ontraden.
Mevrouw Swildens en mevrouw Augusteijn zien graag een uitwerking na de evaluatie van het NME-plan. Ik wil daar inderdaad even op wachten en naar aanleiding daarvan zal ik een plan indienen voor de voortzetting na het jaar van de rijksbegroting 1999.

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Wanneer kunnen wij de evaluatie en het plan voor voortzetting verwachten?

Minister **Van Aartsen**: Ik weet niet precies wanneer die evaluatie komt, maar dat zal in ieder geval in de loop van 1998 zijn. Ik vind het niet meer dan logisch om op basis daarvan een vervolgaanpak voor te stellen en niet voordat geëvalueerd is. Dat hoeft natuurlijk ook nog niet, omdat het plan nog twee jaar loopt.

Mevrouw **Augusteijn-Esser** (D66): En de volgende regering heeft ook te maken met de lijnen die de vorige regering heeft uitgezet.

Minister **Van Aartsen**: Soms wel!

Mevrouw **Swildens-Rozendaal** (PvdA): Maar wel met de opvattingen in de vorige Kamer! Dat is het leuke verschil tussen opeenvolgende kabinetten. Als namelijk in de Kamer toch de indruk bestaat, dat het beleid gecontinueerd moet worden maar zij dat niet in een uitspraak vastlegt omdat er een positieve reactie van een bewindspersoon op wordt gegeven, is dat toch iets wat voorlopig nog staat!

Minister **Van Aartsen**: Voorzitter! De heer Stellingwerf en mevrouw Vos hebben gevraagd naar de opstelling van LNV in o.a. de totale inzet voor de klimaatonderhandeling in Kyoto. Zeker wat betreft natuur en biodiversiteit moet er echt sprake zijn van kabinetsbeleid en meer in het bijzonder van een aantal collega's in het kabinet. Op een aantal terreinen zal de Kamer notities bereiken, die overigens ook weer door het kabinet zijn vastgesteld. Ik wil in dit verband wijzen op de Vierde nota waterhuishouding, die op het gebied van het verdrogingsbeleid een belangrijke rol zal spelen en op de brief over het NMP-3. In de oktobernotitie wordt ingegaan op Kyoto en over deze notitie, die ook in het kabinet is gesproken, is uitvoerig vooroverleg door de betrokken bewindslieden gevoerd. Deze notitie is dus met medesturing door LNV tot stand gekomen.
De heer Passtoors heeft gevraagd naar de gang van zaken met betrekking tot provinciale landschappen, natuurmonumenten en verslaglegging dan wel openbare verantwoording. Op zichzelf heb ik daar geen bezwaren tegen, maar ik zal er uiteraard met de betrokken organisaties over moeten spreken. Hetzelfde geldt met betrekking tot de gedachte aan een klachtenregeling om te bezien of op dit terrein de efficiency kan worden vergroot. Vormen van samenwerking moeten worden gezocht, hoewel de grote terreinbeherende organisaties met elkaar al ongelooflijk veel samenwerkingsverbanden hebben op het punt van ruil, natuurpacht en dergelijke.

De heer **Passtoors** (VVD): Het gaat mij specifiek om de aangrenzende particuliere natuurbeheerders.

Minister **Van Aartsen**: Dat zal vanzelf wel groeien, omdat die de komende jaren ook op deze markt verschijnen en het goed is daarmee te overleggen.
Voorzitter! Ik heb de Kamer in augustus kunnen melden, dat er overeenstemming was bereikt over de standaard contractvoorwaarden voor langkampeerders, dus voor de mensen met vaste plaatsen. Die voorwaarden worden vanaf 1 januari 1998 gehanteerd op alle terreinen die zijn aangesloten bij ANWB of Recron. Dat betreft ongeveer 90% van de plaatsen.
Ik waag het toch niet nu te improviseren naar aanleiding van de vraag van mevrouw Augusteijn over het hout. Ik geloof niet dat dat verstandig is, mede naar aanleiding van de waarschuwing die zij mij op dat punt gaf. Zij heeft gelijk, want het blijft een uiterst gevoelig dossier. Er is afgesproken dat er een algemeen overleg zal plaatsvinden over de nota die wij de Kamer hebben gezonden. Het is goed om de Kamer voordat het AO plaatsvindt, de feitelijke gang van zaken te melden.

De heer **Van der Vlies** (SGP): De minister lijkt klaar te zijn met zijn beantwoording. Ik heb hem echter gevraagd naar dat accoladeverhaal met al die inspanningen terzake van de Groene Ruimte. Hij hoeft nu niet te antwoorden. Misschien kan er een notitie of een brief komen? Die voornemens zijn mij dierbaar, maar de uitwerking is mij niet om het even als het gaat om accenten. Ik wijs in dit verband op de Randstad, de regio's, andere prioritaire gebieden, enz.

Minister **Van Aartsen**: Ik begrijp niet helemaal wat u bedoelt met het accoladeverhaal, mijnheer Van der Vlies. Als u daarbij doelt op tabel 2 uit de follow-up missiebrief, moet ik u zeggen dat het niet de taak van dít kabinet zal zijn om daarvoor met een nadere uitwerking te komen. Het kabinet zal wel proberen op basis van de follow-up missiebrief met een aantal voorzetten te komen, die te zijner tijd gebruikt kunnen worden bij de kabinetsformatie. Het is noch mijn voornemen noch het voornemen van de minister van VROM of van de minister van Verkeer en Waterstaat in de komende periode tot een nadere uitdieping te komen, om de doodeenvoudige reden dat dit niet meer onze taak zal zijn.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Dat respecteer ik uiteraard, voorzitter. Ik citeer echter pagina 20 van de memorie van toelichting op de begroting. In de tweede alinea van het hoofdstuk Groene Ruimte worden die onderscheiden inspanningen neergeschreven. Dat begrip accoladeverhaal is van mij, maar ik zag het als een samenhangend geheel. Inderdaad, de inspanningsverplichting reikt verder dan deze kabinetsperiode. Als de minister dat als argument hanteert, is dat prima. Maar ik denk dat het de Kamer interesseert hoe dat geld concreet wordt besteed. Het gaat immers om substantiële bedragen. Dat was de enige intentie die ik had. Als dat op een later moment wordt aangegeven, heb ik daar begrip voor. Maar ik dacht: het wordt nu neergeschreven en nu vastgepind met concrete bedragen, er zal ook een begin van een concretisering achter de hand zijn.

Minister **Van Aartsen**: Ik weet niet precies op welke accolades en passage u precies doelt. Ik ga uit van pagina 28 van de memorie van toelichting. Voorzover uw vraag betrekking heeft op de begroting 1998 kan ik u natuurlijk wel bedienen. Maar ik dacht dat u het over de ICES-notitie had. Maar dat is dus niet het geval.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Het gaat om paragraaf 4, Groene ruimte, van de begroting die wij nu bespreken. Ik verwijs naar pagina 20, de tweede alinea. Daar wordt over de toenemende verstedelijkingsdruk in de Randstad, het aanleggen van bossen aldaar gesproken. Vanaf 1998 is er 30 mln. beschikbaar voor het Groene Hart. Vervolgens geeft de minister aan wat hij nog meer zal doen. De gedachte van de accolades had daarop betrekking. Maar die neem ik graag terug. Dat kan mij niet veel schelen. Het gaat mij om de vraag: welke concretisering zit daarachter?

Minister **Van Aartsen**: Voorzitter! Ik zal hier nog eens goed naar kijken!

De **voorzitter**: Dan is hiermee een einde gekomen aan deze vergadering.

Sluiting 13.22 uur.